

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Magánjogi eszközökkel a vallási közösségeket ért
gyűlöletbeszéd ellen**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024.11.24.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
1. Bevezetés	3
2. A gyűlöletbeszéd fogalma és általános jogi megközelítése.....	4
3. Vallási meggyőződés kontra blaszfémia.....	7
4. Alapjogi mérce.....	11
4.1. <i>Az Alkotmánybíróság szerepe az alkotmányos keretek kialakításában</i>	<i>11</i>
4.2. <i>Az átsugárzás-elmélet</i>	<i>13</i>
4.3. <i>Alapjogok érvényesülése a polgári jogban.....</i>	<i>14</i>
5. A polgári jogi szabályozás szerepe.....	17
5.1. <i>Jogpolitikai környezet.....</i>	<i>17</i>
5.2. <i>Személyiségi jogi dogmatika.....</i>	<i>20</i>
5.3. <i>Az ún. gyűlöletbeszéd-klauzula értékelése</i>	<i>22</i>
5.3.1. <i>A kollektív jogvédelem.....</i>	<i>24</i>
5.3.2. <i>Identitás- vagy kisebbségvédelem?.....</i>	<i>25</i>
5.4. <i>Igényérvényesítés és bírói gyakorlat</i>	<i>26</i>
6. Az európai szabályozás irányai.....	31
6.1. <i>Nemzetközi és európai kezdeményezések a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemre</i>	<i>31</i>
6.2. <i>A strasbourgi mérce.....</i>	<i>32</i>
6.3. <i>Egyes európai országok szabályozási modelljei.....</i>	<i>34</i>
7. Következtetések	37
Irodalomjegyzék.....	39

1. Bevezetés

A gyűlöletbeszéd (*kollektív defamáció*) olyan káros társadalmi jelenség, amely az emberi csoportosulásokra vonatkozó diszkriminatív támadások mellett fokozhatja a társadalmi feszültséget, de további erőszakos cselekmények elkövetését is elősegítheti. A jelenség jogi szabályozásáról szóló hazai és nemzetközi szinten is zajló vita olykor felélénkül, máskor nyugodni látszik, de rohamosan fejlődő világunk egyre inkább próbára teszi a személyiségi jogokról vallott felfogásunkat is, azzal, hogy újra és újra szembesít minket a gyűlöletbeszéd által felvetett megosztó kérdésekkel.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a vallási közösségek védelme érdekében, egyúttal a vallási alapú gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben hogyan tud a magánjog érvényesülni. A vallási- és más közösségeket ért kollektív defamáció elleni fellépés számos országban csak büntetőjogi eszközökkel valósul meg, ezért vizsgálándó, hogy milyen szerepe lehet a magánjognak a szabályozásban, és egyáltalán szükséges-e a büntetőjogon túl a magánjog adta eszközök alkalmazása.

A vallási alapú gyűlöletbeszéd további kérdéseket is felvet: lehet-e a vallás a személyiség meghatározó része, milyen hatása van a szekularizációnak a vallási meggyőződés védelmére és lehetnek-e a *blaszfém* véleménynyilvánítások olyan súlyosak, hogy a szólásszabadság mint alapvető alkotmányos érték védelmét már ne élvezzék? Amennyiben a közösségeket ért jogsértést minden esetben egyéni sérelemmé lehetne formálni, ezzel a vélemény szabad kifejezésének alapvető joga sérülne, ennek fényében vizsgálni szükséges az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága által felállított mércét is.

Dolgozatom célja továbbá, hogy értékelje a gyűlöletbeszéd ellen, a magyar polgári jog által biztosított személyiségvédelmi igényérvényesítés dogmatikai elemzése, különös tekintettel az ún. *gyűlöletbeszéd-klauzulára*, és az ennek alapjául szolgáló átsugárzás-elmélet sajátosságaira. A jogpolitikai célok feltárásához természetesen vizsgálni kell a magánjogi kódexünk hatálybalépését megelőző, a kollektív defamáció szabályozására tett jogalkotói kísérleteket is.

Végül pedig, a nemzetközi dokumentumok által deklarált elvek feltárása mellett ismertetem néhány európai ország álláspontját. Egyes országok szigorúan kriminalizálják a gyűlöletbeszédet, de olyan nézettel is találkozhatunk, amely szerint kifejezetten a szólásszabadság védelmére kell nagyobb hangsúlyt helyezni. Ez a diverzitás egyaránt nehezíti a nemzetközi normák harmonizálását és az egységes jogalkalmazás kialakítását. A globalizáció és a multikulturális társadalmak kialakulása pedig tovább bonyolítja a gyűlöletbeszéd kezelését.

2. A gyűlöletbeszéd fogalma és általános jogi megközelítése

A gyűlöletbeszéd fogalmi meghatározása egységes nemzetközi felfogás hiányában nehézségekbe ütközik. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) a gyűlöletbeszéd kezeléséről kialakított stratégiája szerint a „gyűlöletbeszéd” kifejezés alatt egyrészt olyan támadó magatartásról beszélhetünk, amely egy személy, de akár egy csoport ellen is irányulhat. A magatartással gyakran pejoratív vagy diszkriminatív nyelvezetű, szóbeli vagy írásbeli módon kifejezésre juttatott, másokat sértő diskurzust valósítanak meg.¹ A gyűlöletkeltő személy minden esetben bizonyos emberi *identitásjegyeket* emel ki diszkriminatív módon, például a vallást, az etnikai- vagy nemzetiségi hovatartozását, fajt, bőrszínt, nemi identitást, de olyan jellemzők is ideérthetők, mint a fogyatékoság vagy a szexuális irányultság. A felsorolás elején megjelölt vallás pontosításra szorul, ugyanis a vallási vezetőkkel vagy hitelvekkel kapcsolatos kommunikáció nem tartozik a gyűlöletbeszéd körébe. Ha valaki önmagában a vallást támadja, még nem valósul meg gyűlöletbeszéd.

Hasonló megközelítéssel élve, megállapíthatjuk, hogy a gyűlöletbeszéd (a nemzetközi joganyagokban „*hate speech*” vagy „*fighting words*”) gyűjtőfogalom alá olyan magatartásokat sorolhatunk, amelyek által valaki a szubjektív előítélete miatt vagy éppen gyűlöletből a társadalom bizonyos csoportjainak tagjairól, a csoporthoz tartozásukra vonatkozóan fejez ki olyan véleményt, amely egyrészt sértheti a csoport tagjait, másrészt gyűlöletet válthatnak ki a társadalomban az érintett csoporttal szemben.²

A gyűlöletbeszéd nemzetközi jogi fogalmának azt eredményezi, hogy eltérő magatartásokkal és tényállásokkal valósul meg ez a cselekmény az egyes államokban. Egy közös elemet azonban egyértelműen ki lehet emelni: ha egy közlés az *erőszak nyilvánvaló és jelen lévő veszélyét idézi elő*, akkor gyűlöletbeszédnek fog minősülni.³

A fogalmi meghatározás problémakörének vizsgálatát követően a jelenség komplex jogi megközelítésének körében is érdemes néhány alapvető szempontot figyelembe venni. A kollektív defamáció megítélésének jogágakon átívelő jellege miatt végső soron megkerülhetetlen az összehasonlító jogi szempontok beemelése a vizsgálódásba, sőt

¹ ENSZ, What is hate speech?, elérhető: <https://www.un.org/en/hate-speech/understanding-hate-speech/what-is-hate-speech> (a megtekintés ideje: 2024.09.10.)

² PÁSZTÉLYI Emese (2014): A személyiségi jogok védelme, Jogi Fórum, elérhető: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pasztelyi_emese_a_szemelyisegi_jogok_vedelme_regi_es_uj_ptk\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pasztelyi_emese_a_szemelyisegi_jogok_vedelme_regi_es_uj_ptk[jogi_forum].pdf) (a letöltés ideje: 2024.09.01.)

³ BÉRES Nóra (2023): Strasbourgi tükröz: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában. In: NAGY Zoltán szerk.: Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 73–97., 77.

véleményem szerint csak így jeleníthető meg kielégítő módon a polgári jogi szabályozás helye, szerepe. Az alapjogvédelem szigorú szabályai mellett a büntetőjogi szabályozás csak *ultima ratioként* léphet be ebbe a közegbe, ennek ismeretében a magánjogra is fontos feladat hárul a gyűlöletbeszéd jogi szabályozásában. A verbális gesztusokban megnyilvánuló támadások ellen kevésbé lehet alkalmas a büntetőjogi fellépés.⁴ Véleményem szerint a polgári jognak ezen a téren a legfontosabb feladata, hogy a személyiség magánjogi védelmét megfelelő dogmatikai alappal és következetes joggyakorlattal garantálni tudja a jogrendszer. Az Alkotmánybíróság bár meghúzta a gyűlöletbeszéd büntetethez való jogi határait, de emellett nyitva hagyta más jogági eszközök megfelelő alkalmazásának és fejlesztésének lehetőségét.⁵

A jogági elhatárolás alapja lehet továbbá a jogviszony jellege, a védelem módja és eszközei. A polgári jog a személyiség kiteljesedését védi oly módon, hogy közben érvényesül a jogalanyok egyenjogúsága és önállósága.⁶ A személyiség védelme a polgári jog mellett az alkotmányjog, a közigazgatási jog, a büntetőjog, a szabálysértési jog, valamint a nemzetközi egyezmények és nemzetközi fórumok által is biztosított.⁷

A személyiség védelmét a büntetőjog és a polgári jog egymást kiegészítve valósítja meg, hiszen a polgári jogi igény érvényesítése mellett büntetőeljárás is megindulhat.⁸ A büntetőjog a konkrét törvényi tényállások meghatározásával⁹ elsősorban a jogsértést elkövetőre koncentrál, ezáltal kifejezi vele szemben a társadalom rosszallását és kilátásba helyezi az elkövető nevelését célzó vagy büntetőjogi jellegű szankció alkalmazását. A polgári jog azonban az egyensúly helyreállítására törekszik, így megkísérli az *erkölcsi-jogi helyreállítást*. A sérelemdíj itt nem csak egyfajta elégtételként, hanem kifejezetten vagyoni szankcióként jelenik meg.¹⁰

Schanda Balázs kiemeli, hogy a kulturált közbeszéd természetesen jogi úton nem kikényszeríthető, bíróságoktól csak a már bekövetkezett, legsúlyosabb sértésekre várhatunk orvoslást.¹¹ Mivel a gyűlöletbeszéd olyan fertőző társadalmi jelenség, amely nemcsak a

⁴ SCHANDA Balázs (2021): A vallás és a vallási tisztelet tárgyának védelme a magyar jogban, Kánonjog XXIII. évf., 115–122., 118.; SCHANDA Balázs (2016): Blaszfémia – a szólásszabadság határa?, In Medias Res 2016/1. szám, 79–84., 82.

⁵ BOYTHA György (2008): A gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának alapjogi keretei, Polgári Jogi Kodifikáció 2008/1. szám, 10–20., 15.

⁶ PÁKOZDI Katalin (2014): Személyiségi jogok – a jóhírnévhez és a becsülethez való jog, Jogi Fórum, elérhető: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pakozdi_katalin_szemelyisegi_jogok_johirnev_becsulet\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pakozdi_katalin_szemelyisegi_jogok_johirnev_becsulet[jogi_forum].pdf) (a letöltés ideje: 2024.09.01.)

⁷ Uo.

⁸ Ld. PÁSZTÉLYI i. m.

⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 332. §

¹⁰ FÉZER Tamás (2014): Személyiségi jogok. In: OSZTOMITS András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet. Budapest, Opten Kiadó, 254–255.

¹¹ SCHANDA (2021) i. m. 122.

kölcsönös toleranciát, a közerkölcsöt és egymás megbecsülését ássa alá, hanem közvetett módon a kollektívákhoz tartozó személyek jogai is csorbulhatnak, a polgári jogi védelem valójában ez utóbbi körben merülhet fel.¹²

A gyűlöletbeszéd elleni fellépés szükségességét igazolja, hogy napjainkban erőteljes növekedést tapasztalhatunk a közösségi médiában megjelenő vagy más online térben zajló gyűlöletkeltő diskurzusok esetében. Az online térnek köszönhetően egy jogsértő véleménynyilvánítás rövid idő alatt képes eljutni nagy embertömegekhez, az internetes tartalmakat pedig véglegesen sohasem lehet eltávolítani, sőt az elkövetők személyét különösen nehéz beazonosítani a név és arc nélküli profilok miatt.¹³ Biztosak lehetünk abban, hogy ez a tér folyamatosan táptalaja marad a gyűlöletbeszédnek, amely nem fogja kímélni a vallási közösségeket sem. Az internetes gondolatközlés világában nehezen lehet elkerülni a sérelem bekövetkeztét, illetve a nyilvánosság felé könnyebb továbbítani a sértő véleményeket. A veszély abban is áll, hogy az online gondolatközlés világában egy nagy nyilvánosság elé tárt jogsértő véleményközlés végtelen forrásból lesz elérhető.¹⁴

¹² BOYTHA i. m. 10.

¹³ <https://hatter.hu/jogsegely/reszletes-jogi-informaciok/gyuloletbeszed> (a megtekintés ideje: 2024.09.15.)

¹⁴ KOLTAY András (2016): Adalékok a blaszfémia szólásszabadság-jogi megítéléséhez, In Medias Res 2016/1. szám, 92–99., 96.; KOLTAY András (2015): Visszatérés a blaszfémiához – a Charlie Hebdo-gyilkosságok után, Jogtudományi Közlöny 2015/12. szám, 580–592., 588.

3. Vallási meggyőződés kontra blaszfémia

A magyar szabályozás a nemzetközi egyezmények elveit követve állapítja meg a lelkiismereti és vallásszabadság jogának tartalmát azzal, hogy a vallási meggyőződés megválasztása, elfogadása, kinyilvánítása, megvallása, megváltoztatása, illetve gyakorlása miatt senkit előny vagy hátrány nem érhet.¹⁵ Egy adott személy vagy egy közösség valós vagy vélt vallási meggyőződése miatt jelentkező hátrányos megkülönböztetés az egyenlő bánásmód követelményét is sérti.¹⁶

A hazai szabályozás természetesen abban is követi a nemzetközi egyezmények elveit, hogy elfogadja azt a tényt, hogy a mai kor jogi szabályozása csak a legszükségesebb esetekben, mások jogainak sérelme esetén teszi lehetővé a blaszfém vélemények korlátozását. A katolikus vagy zsidó vallási dogmatika az Isten megsértése (istenkároklás) felől közelíti meg a kérdést, de a jognak nem ezen a téren van feladata, hanem a hívők emberi méltóságának védelmét kell biztosítania a jogsértésekkel szemben.¹⁷ Míg vallási szempontból a blaszfémia Isten elleni bűnnek tekinthető, addig a modern Európában az istenkároklás miatti jogi eljárás csak akkor lehet elfogadható, ha a megnyilvánulás a hívők jogait sérti, így a vallási érzékenységekben okozott sérelem már olyan fokú, hogy a vallási meggyőződésükön keresztül szenvednek sérelmet.¹⁸

A „blaszfémia” kifejezés eredendően a görög *blabosz* (ártalom) és *phémi* (beszél) igékből képzett szóösszetételből alakult ki, eredetileg istenkároklást, szentségtörést jelentett.¹⁹ A blaszfémia modern tartalma a klasszikus meghatározástól eltér, hiszen olyan szóbeli közlést takar, amely a vallás vagy a hit valamely elemének kifigurázásával vagy lejáratásával a vallásos személy méltóságát sérti.

A vallási alapú gyűlöletbeszédet természetesen nem egyenlő a vallások kritikájával. A kritikai jelleg elfogadható, amennyiben a társadalmi párbeszédet segíti elő, nem pusztán a hívőket gúnyolja, ezzel erősítve a véleményközlő diszkriminációs szándékát.²⁰

¹⁵ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 1. § (3) bekezdés

¹⁶ Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 8. §

¹⁷ KOLTAY (2018) i. m. 237.

¹⁸ CSINK Lóránt – CSINK László (2024): A vallási érzékenységet sértő karikatúrák megítélése, In *Medias Res* 2024/1. szám, 5–21., 9., DOI: 10.59851/imr.13.1.1

¹⁹ Magyar etimológiai szótár (online), elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/b-F1794/blaszfemia-F190B/> (a megtekintés ideje: 2024.09.01.)

²⁰ MONTERRAT, Gas-Aixendri (2023): Freedom of Religious Expression, Hate Speech, and Discrimination Based on Sexual Orientation and Gender Identity, BYULAW, INTERNATIONAL CENTER FOR LAW AND RELIGIOUS STUDIES, elérhető: <https://talkabout.iclrs.org/2023/11/29/religious-expression-hate-speech-discrimination/> (a megtekintés ideje: 2024.11.02.)

A demokratikus társadalmakban ma már magától értetődő, hogy a szólásszabadság korlátozása csak igen szűk körben valósulhat meg, ezért a blaszfémia korlátozhatósága valós kérdésként merül fel. Egy nyilvánosság felé közvetített *blaszfém vélemény* esetében nehéz meghatározni azt, hogy az adott vélemény kinek a jogát vagy jogos érdekét sérti. Ahogyan a vallásos lelkiület, úgy a vallásos érzékenység is eltérhet egy adott vallási közösség tagjait tekintve. Olyan változatos és sokféle lehet a hívők hozzáállása a vallásukhoz, hogy nehéz széles körben elfogadható, általános jogi mércét felállítani egy adott vallás híveire vonatkozóan. Azt is fontos kiemelni, hogy nem mooshatjuk össze a vallásokat, a vallási szereplőket, a hittételeket és a vallási közösség tagjait támadó kijelentéseket a blaszfémia elnevezéssel.²¹ A vallási meggyőződés nem pusztán ízlés kérdése, hanem képes az emberi személyiség elválaszthatatlan részévé válni, a hívő ember számára az életről vallott felfogásának alapját adhatja.²² Az ember szabadságához és méltóságához egyaránt hozzátartozik, hogy hitét és a vallási identitását tiszteletben tartsák, ezért ezek is védendő értékek.²³

Bár az európai országok többségében a vallások jelentősége, részben az állam hatalmi berendezkedése és a tudatos politikai törekvések miatt csökken, az európai társadalmak többségében mégis vannak olyan nagy létszámú közösségek, amelyek fontosnak tartják a vallásukat. A vallásosság a hívő emberek identitásának sajátos eleme, amelyhez mélyen kötődhet. A vallás ekkor az ember lelki, szellemi, erkölcsi valójának egészét átjárja, minden más gondolatnál vagy eszménél bensőségesebben határozza meg a személyiségét, képes befolyásolni cselekedeteit és világnézetét. Az ember méltóságának különösen intim szférája, egyúttal az emberi minőségünk része lehet a lelkiismereti meggyőződés. A vallás az egyének szintjétől elemelkedve, társadalmi szinten, ráadásul a történelmi időkbe visszanyúlóan létező, hasonló befolyással bíró meggyőződésként értékelhető. Ezért lehetséges az, hogy a nemzetközi emberi jogi dokumentumok és az alkotmányok kiemelték azt a gondolat egyéb formái közül, és védelmét külön rögzítik.²⁴

A muzulmán országok javaslata szerint egységes tiltó normát, ún. „*blaszfémia-törvényeket*” kellene kialakítani, ez azonban nem csak veszélyeztetné a vallás és az állam

²¹ KOLTAY András (2018): Blaszfémia és vallásgyalázás a magyar jogrendszerben. In: Budapest-Jelentés a keresztényüldözésről 2018. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 189–199., 227.; KOLTAY (2016) i. m. 96.

²² SZILÁGYI Emese (2017): Nem tréfadolog - Karikatúra-ügyek a strasbourgi mérlegen. MTA Law Working Papers 4 (10), 1–10., 6.

²³ TRÓCSÁNYI László (2016): A véleménynyilvánításszabadsága és a blaszfémia, In Medias Res 2016/1. szám, 70–74., 74.

²⁴ TÖRÖK Bernát (2016): Szólásszabadság és blaszfémia: A jogi megközelítés megkerülhetetlen összetettségéről, In Medias Res 2016/1. szám, 85–91., 88.; KOLTAY (2016) i. m. 93.; KOLTAY (2015) i. m. 580.; SCHANDA Balázs – KRÚDY Domonkos (2023): A vallási identitás, mint az emberi méltóság alapja, Iustum Aequum Salutare 2023/4. szám, 87–103., 90.

elválasztását, hanem túl szigorú szabályokat építenének a jogrendszerbe. A modern, szekularizált Európában ez valósággal elképzelhetetlennek tűnik. Számos ország, így az európai országok többsége is jellemzően kiáll amellett, hogy a vallási szimbólumok és értékek kifigurázására vagy becsmélésére vonatkozó átfogó tilalom veszélyeztetné a demokratikus társadalmakban zajló közéleti diskurzust. A modern társadalmakban elvárható, hogy a hívők egy bizonyos fokig tolerálják a vallásukkal kapcsolatos negatív kritikai megjegyzéseket, mert az egyházak kritikája és a hívők védelme nem zárja ki egymást.²⁵ A tolerancia addig tart, amíg a vallásokra vonatkozó negatív állítások a vallás követőire vonatkozó jogsértő állításokká nem válnak.²⁶

Robert A. Kahn álláspontja szerint az átfogó tiltás gondolata helyett érdemes megfontolni egy korlátozottabb, súlyosbító körülményekre, például a félelemkeltési szándékára vonatkozó követelményre épülő szabályozás bevezetését. Kahn szerint a korábban istenkáromlásra vonatkozó jogszabályok ma már nem érvényesíthetők, a modern jogszabályok már a vallási szimbólum (vagy az azzal megjelenített istenség) megsértésétől elmozdultak a hívőknek okozott sérelem szűkebb kategóriája felé. A vallási tárgyú vagy más jellegű gyűlöletbeszéd akkor valósít meg jogsértést, ha világosan és szándékosan személyek vagy csoportok ellen irányul azért, hogy mások örömeire vagy előnyére szükségtelen és ésszerűtlen társadalmi és politikai terhet rójon rájuk. Ez a mérce nem veszi igénybe a vallási tárgyú megnyilvánulások általános tilalmának lehetőségét.²⁷

Az Alkotmánybíróság szerint a hit központi elemeit érintő közlés esetén korlátozható inkább a véleménynyilvánítási szabadság, mint más esetekben. *Csink Lóránt* és *Csink László* arra hívja fel a figyelmet, hogy az állam és az egyház különvált működése mellett ez különös anomáliát is okozhatna, vagyis a világi bíróságoknak és a törvényhozónak kell eldöntenie azt, hogy egy szimbólum vagy dogma a vallás központi eleméhez tartozik-e vagy sem.²⁸

A véleményközlést érintő további vizsgálandó szempont szerint vizsgálni szükséges a médium típusát, a közlés apropóját adó eseményt, illetve vélemény kifejezésére érkező reakciókat és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepét. Vizsgálni kell ezen felül

²⁵ KOLTAY (2015) i. m. 583.

²⁶ KAHN, Robert A. (2014): Sértő szimbólumok és a gyűlöletbeszéd szabályozása - hol legyen a határ?, In *Medias Res*, 2014/2. szám, 235-253. A cikk a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Média tudományi Kutatócsoportjának keretében zajló, „Az európai médiajogi gondolkodás” című kutatási program eredményeként született meg, a tanulmányról magyar fordítás készült. Az eredeti, angol nyelvű tanulmány címe és megjelenési helye: *Offensive symbols and hate speech law: Where to draw the line? An American perspective.* (2014) In: KOLTAY András szerk.: *Media Freedom and Regulation in the New Media World.* Budapest, Wolters Kluwer, 441–457.

²⁷ KAHN i. m. 235-253.

²⁸ CSINK – CSINK i. m. 11–12., 20–21.

a vélemény tartalmát, stílusát, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Ezt követően azt kell eldönteni, hogy a közlés értékítéletnek vagy tényállításnak tekinthető, túllépte-e a véleménynyilvánítás határát.²⁹

A blaszfém közlések esetére szabott állami beavatkozás nem jelenthet generális tiltást, különösen nem jelentheti annak legszigorúbb formáját, a büntetőjogi szankcionálást, ugyanakkor a vallásos emberek – akaratuk ellenére – nem válhatnak célpontjává a vallási meggyőződésükre nézve sértő megnyilvánulásoknak.³⁰ A jogi szabályozásnak tilalmak helyett valójában azt kell megmutatnia, hogy a társadalmi közfelfogás szerint a gyűlölködő magatartás rossz, ezzel a személyiségi jogukban sértettek az állam mellett a civil társadalom rosszallását is érezhetik.³¹ Amennyiben a hívő ember a hitét a maga teljességében megélheti, akkor a méltóságát a társadalom egésze javára bontakoztathatja ki. Ha ez a tér beszűkül, nem csak a hívő ember méltósága sérül, hanem *Schanda Balázs* és *Krúdy Domonkos* véleménye szerint a társadalom egésze is szegényebbé válik.³²

²⁹ 13/2014. (IV.18.) AB határozat

³⁰ TÖRÖK i. m. 90.

³¹ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (2013): Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd szabályozásról, *Fundamentum* 17 (4), 21–37., 22.

³² SCHANDA – KRÚDY i. m. 103.

4. Alapjogi mérce

4.1. Az Alkotmánybíróság szerepe az alkotmányos keretek kialakításában

A gyűlöletbeszéd korlátozhatósága körében megjelenő véleménynyilvánítás szabadságának vizsgálata mellett a gyűlöletbeszéd által támadott emberi méltósághoz való jog vizsgálata is szükséges az Alkotmánybíróság jogfelfogásának tükrében.

A véleménynyilvánítás szabadsága bár nem korlátozhatatlan, mint az emberi méltósághoz való jog, de kiemelt jelentőséget kap az alapjogvédelem rendszerében, mert a vélemény szabad kifejezését védi, a vélemény igazságtartalmára való tekintet nélkül.³³

A szabad szólás lehetősége egyrészt nélkülözhetetlen az egyéni autonómia kiteljesítéséhez, hiszen a személyiség kibontakoztatása teljes mértékben elképzelhetetlen anélkül, hogy bárki szabadon, tartalmi kötöttségek nélkül közölhesse másokkal nézeteit, gondolatait. Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) a szabad önkifejezést az alkotmányos rend alapvető elemének tekinti.³⁴ A társadalmi vagy politikai viták szabadsága és sokszínűsége nélkül nem tartható fenn a demokratikus közvélemény, ezért kell biztosítani, hogy az állampolgárok szabadon fejthessék ki gondolataikat, így akár a közvélemény alakítójává is válhatnak. Ezek alapján az államnak a demokratikus közvélemény kialakulása és fennmaradása érdekében is örködnie kell a véleménypluralizmus fölött,³⁵ de *Koltay András* szerint a demokráciától az sem lehet idegen, hogy bizonyos „udvariassági normák” betartását szorgalmazza az állam.³⁶

Miként a szabad véleménynyilvánításhoz való jog alanyi jog,³⁷ biztosítani kell annak kiteljesedését mindaddig, amíg az egyén joggyakorlása nem eredményezi mások jogainak, különösen az emberi méltósághoz való joguk csorbulását.³⁸ A vélemény kifejezése nem csak szavakkal lehetséges, hanem valamely magatartás tanúsításával, gesztusokkal, képi elemekkel (például egy karikatúra közlése) is megvalósulhat, de az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésben foglalt tilalom ezen esetekre is épp úgy vonatkozik, mint a verbális közlésre.³⁹

³³ A 30/1992. (V.26.) AB határozat elvi tételei. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga szerk. (2021): Az Alkotmánybírósági gyakorlat: Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020. 2. kötet. Centre for Social Sciences. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 8–9.

³⁴ Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés

³⁵ 7/2014. (III.7.) AB határozat

³⁶ KOLTAY (2015) i. m. 586.

³⁷ Alaptörvény, IX. cikk (1) bekezdés

³⁸ Alaptörvény, IX. cikk (4) és (5) bekezdés

³⁹ 3488/2022. (XII.20.) AB határozat [32] pont

A gyűlöletbeszéd vonatkozásában a szólásszabadsággal szemben nem a vallásszabadság áll, hanem az emberi méltóság. A személy méltóságát súlyosan sérti, ha vallási meggyőződése vagy hovatartozása miatt éri verbális vagy képi agresszió, de sértő lehet az is, ha az agresszió célpontja nem a személye, hanem a vallása vagy valamilyen számára szent dolog.⁴⁰

Az Alkotmánybíróság jogfelfogása szerint az emberi méltóság magában foglalja a személyiség integritásához való jogot, amelynek része a lelkiismereti szabadság is a 64/1991. (XII.17.) számú AB határozat értelmében. Az állam nem kényszeríthet senkit olyan helyzetbe, amely összeegyeztethetetlen a személyiségét meghatározó valamely lényeges meggyőződésével, így ellentétes lenne a vallásával, mint az emberi minőség egyik részelemével. A vallásszabadság a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog érvényesülésének feltétele.⁴¹ A lelkiismereti és vallásszabadságnak is meghatározható az emberi méltóság tartalma: ez a *lelkiismereti meggyőződés*, de az emberi méltóság korlátozhatatlansága nem terjed ki a vallásgyakorlásra, illetve a vallási meggyőződés szerinti cselekvésre.⁴² Koltay András úgy véli, hogy amennyiben a vallási érzület védelmét nem a vallásszabadságból, hanem az emberi méltóságból származtatjuk, erősebb érvek állnak a véleménynyilvánítás korlátozása mellett.⁴³

Az Alkotmánybíróság korai gyakorlata bizonytalan módon elismerte, hogy a közösségek az emberi méltósághoz való jog jogosultjai. A bizonytalanság oka az volt, hogy a testület összemosta az emberi méltósághoz való jog személyi és tárgyi védelmi körét, és ez utóbbi körben nem tisztázta, hogy az emberi méltósághoz való jog melyik aspektusáról van szó. Már akkor is felmerült, hogy az emberi méltósághoz való jog valójában csak az egyénhez kapcsolódhat, egy „névtelen közösség” pedig nem lehet az alapjog jogosultja. A 96/2008. (VII.3.) számú AB határozat szerint a közösséghez tartozás az egyén személyiségének meghatározó eleme lehet, de az emberi méltóságból kibontott alapjogok csak az egyénhez kapcsolhatók, ezért a „*közösségek méltósága*” *önálló alapjogként nem értelmező*. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése azonban mégis a véleménynyilvánítás korlátjának számító közösségek méltóságát rögzíti⁴⁴ a közösségek tagjainak emberi méltósága helyett.

Értékelni kell azt is, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot az *általános személyiségi joggal* azonosítja.⁴⁵ Az általános személyiségi jog a testület által

⁴⁰ SCHANDA (2016) i. m. 81.; SCHANDA – KRÚDY i. m. 97.

⁴¹ 4/1993. (II.12.) AB határozat

⁴² ZAKARIÁS Kinga (2019): Az emberi méltósághoz való alapjog: Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlat tükrében. Budapest, Pázmány Press, 182–183.

⁴³ KOLTAY (2015) i. m. 592.

⁴⁴ ZAKARIÁS i. m. 116–118.

⁴⁵ 8/1990. (IV.23.) AB határozat

megnevezett összetevői révén alkalmassá vált a személyiség átfogó és teljes védelmére. A védelem ugyanis a személy identitására és a szellemi-erkölcsi személyiség megnyilvánulásaira is kiterjed.⁴⁶

4.2. Az átsugárzás-elmélet

Mivel a dolgozatban vizsgált személyiségi jogi tényállás megállapításához a közösséget ért jogsérelemből adódóan szükséges az egyéni jogsérelem bekövetkezése is, ennek értelmezéséhez érdemes figyelmet fordítani az ún. átsugárzás-elmélet sajátosságaira is. Az átsugárzás-elmélet eredetileg a német jogból ismert, de a magyar jogalkotó is átvette. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság határozata szerint a közösségeket ért jogsérelem átsugárzása elsősorban az etnikai, faji, testi vagy szellemi tulajdonságokkal összefüggő kijelentéseknél fordulhat elő, ha a kijelentésből egy egész személyi körnek és egyben a személyi kör minden egyes tagjának kisebbségsége levezethető,⁴⁷ tehát a közösséget ért sérelem csak nagyon *szűk körben sugározhat át az egyénre*. A jogsérelem átsugárzása nem állapítható meg akkor, ha a közösség maga túl tág, a kötődés pedig nem olyan szoros, hogy az a személyiség markáns részét képezze.⁴⁸ A csoporthoz tartozásnak tehát intenzívnek kell lennie, ezért nem csak a látszólagos, hanem belső meggyőződés is szükséges a sérelem átsugárzásához. A sértésnek továbbá nemcsak szándékosnak kell lennie, hanem elsődlegesen sértett megalázását kell céloznia, de azt is vizsgálni kell, hogy a kijelentés egy vita részének tekinthető-e, illetve volt-e olyan társadalmi szituáció, amely befolyásolta azt.⁴⁹

Az átsugárzást mintegy lehetővé teszi, hogy az egyének emberi mivoltukból fakadó azonos emberi méltóságuk terjeszkedik túl a személyes szférájukon, ezzel a közösséghez tartozásuk által új tér kerül védelem alá, de továbbra is az egyént védik, és nem a közösség kap polgári jogi és alkotmányos védelmet. Amíg az emberi méltóság a lehető legszorosabban kötődik az emberhez (és csak az emberhez), az tőle elidegeníthetetlen, addig az emberi méltóság által kifejtett védelmező hatás addig terjed, amíg az egyén védelme megkívánja azt.⁵⁰

⁴⁶ ZAKARIÁS i. m. 224–25.

⁴⁷ Soldaten sind Mörder BVerfGE 93, 266, 304. (1994), elérhető: <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv093266.html> (a megtekintés ideje: 2024.10.01.)

⁴⁸ GÁRDOS-OROSZ i. m. 31.

⁴⁹ PONGRÁCZ Dávid (2014): Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozás jelene és jövője, Diskurzus 4 (2), 40–51., 46.; GÁRDOS-OROSZ i. m. 27.

⁵⁰ JENEI Zoltán (2024): Közösséghez tartozás a gyűlöletbeszéd árnyékában, egy karikatúra értelmezése, Miskolci Jogtudó 2024/1. szám, 90–102., 98.

Ha azt vizsgáljuk, hogyan sértheti egy vélemény más személy emberi méltóságát, fontos megállapítás, hogy az Alkotmánybíróság szerint a vallás az általános személyiségi jog részeleme. Amennyiben egy személyt olyan jogsértés ér, amely ezzel a személyiségjeggyel nemcsak érintkezik, hanem azon áthatol, a személyiségjegyén keresztül átsugárzik az emberi méltóságra a sérelem. A blaszfém közlések pusztá közzététele nem tartozik ebbe az esetkörbe, mert a jogvédelem szükségessége csak akkor áll fenn, ha valaki úgy ad hangot vallásellenes nézeteinek, hogy azzal hívő emberek joggyakorlását akadályozza.⁵¹

4.3. Alapjogok érvényesülése a polgári jogban

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elfogadását megelőzően az emberi méltóság definiálásának körében a polgári jogi bírói gyakorlat nem az Alkotmánybíróság által meghatározott tartalmat vette alapul. Amíg a testület az emberi méltósághoz való jog fogalmán az általános személyiségi jogot érti, amelyből az alkotmányos alapjogok származnak, addig a bíróságok az emberi méltóság megsértésének fogalma alá különböző magatartásokat vontak, amelyek lekicsinylő, elmarasztaló értékítéletben nyilvánultak meg.⁵² Az Alkotmánybíróság állásfoglalásait⁵³ a bíróságnak hivatalból kötelessége az Alaptörvényben biztosított jogok alkotmányos tartalmát érvényre juttatni. Amennyiben egy gyűlöletbeszéddel kapcsolatos alapjog érintettségét kell vizsgálni, az eljáró bíróság az Alkotmánybíróság jogértelmezését nem negligálhatja.⁵⁴

Kovács Helga szerint az emberi méltósághoz való alapjog különlegessége a védett értékből, az absztrakt emberi méltóságból fakad, amely a maga teljességében a jog eszközeivel nem határozható meg. Az általános személyiségi jogból levezetett további személyiségi jogok a különböző jogviszonyokban könnyebben alkalmazhatók, mint az absztrakt emberi méltóság. Álláspontja szerint is zavart okozott, hogy az Alkotmánybíróságnak az általános személyiségi jogról szóló határozatának megjelenésekor a polgári jogi bírói gyakorlatban az emberi méltóságnak már kialakult értelmezése volt: általában a becsülethez való jognak mintegy „elválaszthatatlan párjaként”, vagy önálló személyiségi jogként szerepelt.⁵⁵ A véleménynyilvánítás szabadságának határát érzékelhetjük a becsületsértés tényállásánál is,

⁵¹ TÖRÖK i. m. 87–88.

⁵² PETRIK Ferenc (2004): A személyiségi jogok az új Polgári törvénykönyvben, Magyar Jog 2004/5. szám, 257–271, 8.

⁵³ Ld. Az Alkotmánybíróság említett határozatai

⁵⁴ Fővárosi Ítéltábla I.Pf.20.276/2022/4. számú határozata [37]–[38] pont

⁵⁵ KOVÁCS Helga (2021): A vallási közösségek méltóságának sérelme az Alkotmánybíróság értékelésében személyiségi jogi jogterületen, In Medias Res 2021/2. szám, 331–359., 333–334.

ugyanis egy bíráló akkor minősíthető jogsértőnek, ha a bíráló a véleménynyilvánításhoz való alkotmányos alapjog által biztosított szabadságtól eltávolodik és önkényes értékelést közöl, amely már sem az emberi gondolkodás sem az értékítéletalkotás elemi szabályainak nem felel meg.⁵⁶ Figyelemre méltó azonban az a következtetés, amely szerint az emberi méltóság kifejezi az egyedi értékektől független olyan *minimális elismertséget*, amely biztosítja, hogy az ember emberi mivoltát senki ne vonja kétségbe, egyúttal a tiszteletet is megkövetelje. Ezzel szemben a becsület az embert magatartásától, cselekedeteitől függően illeti meg.⁵⁷

Schanda Balázs és Krúdy Domonkos arra figyelmeztet, hogy az elvontnak ítélt emberi méltóság talán mégis érinthetőnek tűnik, és mivel nem lehet egyértelműen meghatározni, hogy mi minősülhet legbensőbb lényegét alkotó vonásnak, ezáltal a bírói gyakorlat kiterjesztő jogértelmezés alkalmazásával könnyen gátolhatja az egyes közösségek vagy identitások körüli vitákat, ami a közügyek megvitatására gyakorol negatív hatást.⁵⁸

A polgári jog szerinti személyiségvédelem köre nem lehet azonos az alapjogok katalógusával,⁵⁹ hanem csak bizonyos alapjogok megsértéséhez kapcsolódhatnak a magánjogi védelem által garantált jogi eszközök. A polgári jogi szabályozás ugyanis nem léphet be az olyan alkotmányos szabadságjogok területére, amelyek érvényesülését az államnak közjogi eszközökkel kell garantálnia. Megállapíthatjuk, hogy a személyiségi jogoktól eltérő megítélést érdemlő alkotmányos alapjogokat nem lehet beemlíteni a nevesített személyiségi jogok körébe.

A Ptk. személyiségi jogokról szóló részében a jogalkotó egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az emberi méltósághoz való jogot teszi a személyiség védelmének középpontjába. Ennek fényében az emberi méltósághoz való jogot a személyiségi jogok *anyajogaként* határozhatjuk meg. Az új Ptk. így feloldotta az elődjében szereplő ellentmondást, amely szerint az emberi méltóság joga csak a személyiségi jogok megsértésére vonatkozó példálózó felsorolás egyik eleme volt.⁶⁰

Mivel az emberi méltósághoz való jog nem személyiségi jog, hanem – Fézer Tamás megfogalmazásában – az emberi személyiség gyűjtőjoga, ezért nem szerepel a Ptk-ban nevesített személyiségi jogok exemplifikatív felsorolásában. A téma indokolja, hogy ezt a megállapítást kiegészítsük a másik alapjog helyzetével is. Sajátos jellege miatt nem szerepel a

⁵⁶ Ld. PÁKOZDI i. m.

⁵⁷ BARZÓ Tímea (2014): A személyiségi jogok. In: BARZÓ Tímea – BÍRÓ György – JUHÁSZ Ágnes – LENKOVICS Barnabás – PUSZTAHELYI Réka: Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga. I. kötet. Miskolc, Novotni Kiadó, 238.

⁵⁸ SCHANDA – KRÚDY i. m. 92.

⁵⁹ Vö. PETRIK i. m. 4.

⁶⁰ Ld. LUKÁCSI Péter (2021): Személyiségi jogok. In: CSEHI Zoltán – BODZÁSI Balázs – TÖKEY Balázs szerk.: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 129–130.; A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása

felsorolásban a lelkiismereti- és vallásszabadság sem, mert ez az alkotmányos alapjog egyrészt elsősorban az állam oldaláról állapít meg kötelezettségeket, másrészt a magánélethez való jogon és a hátrányos megkülönböztetés tilalmán keresztül védelmet élvez. A lelkiismereti szabadság az egyéni vallási meggyőződés megválasztása mellett magában foglalja a vallással összefüggő szertartásos cselekmények akár egyénileg, másokkal együttesen való gyakorlását, valamint a vallási meggyőződés nyilvános körben való kinyilvánítását is.⁶¹

⁶¹ FÉZER i. m. 265–266.

5. A polgári jogi szabályozás szerepe

5.1. Jogpolitikai környezet

A gyűlöletbeszéd szabályozása kapcsán folytatott nemzetközi térben zajló viták során a kezdetektől fontos kérdésként merült fel, hogy lehet-e egyáltalán a polgári jognak szerepe az ilyen jellegű véleménynyilvánítások korlátozásában. Az Alkotmánybíróság nem zárkózott el a lehetőség alkotmányosságától, a nemzetközi ajánlások pedig jellemzően amellet érvelnek, hogy a polgári jog eszközeivel, például a kártérítési igényérvényesítés lehetőségével fel kell lépni a gyűlölet ellen. A polgári jogi személyiségvédelem csak akkor képes megfelelő védelmet biztosítani a közösségek számára, ha a *sértettek személye konkrétan beazonosítható*. További nehézség az is, hogy nem egyértelmű, mely közösségeket kellene védeni. Az alkotmánybírósági határozatok szerint elsősorban a vallási közösségek és az etnikai kisebbségek tartoznak ebbe a körbe, de a nemzeti közösségek védelme is szükségesnek bizonyult. *Koltay András* szerint fontos, hogy a közösségek védelme ne váljék parttalanná, ezért csak azok a közösségek érdemesek védelemre, amelyeknél olyan erős a csoportképző erő, hogy az a közösség tagjai személyiségének elválaszthatatlan részét képezheti.⁶²

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) célirányos módosításának hiányában a polgári jog területén tett kísérletek esetében leginkább a gyűlöletbeszéd elleni fellépés mikéntje vezetett aránytalanságokhoz és számos más problémához.⁶³

A 30/1992. (V.26.) számú AB határozat hitet tesz a polgári jogi védelmi eszközök, nevezetesen a nem vagyoni kártérítés alkalmazhatósága mellett, miközben a büntetőjogi védelem számára is nyitva hagyja a kaput. Ezen alapon felbuzdulva a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: rPtk.) 2007. évi módosításával (a továbbiakban: rPtkmód.)⁶⁴ a jogalkotó a gyűlölködés elleni fellépés lehetőségét kívánta megteremteni, de ez sajnos az alkotmányos követelmények próbáját nem állta ki. A törvényjavaslat olyan súlyosan sértő magatartásokat emelt volna be az rPtk. rendelkezései közé, amelyek faji hovatartozásra, nemzeti vagy etnikai kisebbségekhez való tartozásra, vallási vagy világnézeti meggyőződésre,

⁶² KOLTAY András (2013): A gyűlöletbeszéd korlátozása a magyar jogrendszerben: A büntetőjogi, polgári jogi és médiaszabályozási normák alkotmányos értelmezése és gyakorlati alkalmazásuk elemzése, európai kitekintéssel. In: A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon: Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel. Budapest, Wolters Kluwer, 1–123., 74–78.

⁶³ PONGRÁCZ i. m. 40.

⁶⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló T/3719. számú törvényjavaslat, elérhető: <https://www.parlament.hu/irom38/03719/03719.pdf> (a letöltés ideje: 2024.09.26.)

szexuális irányultságra, nemi identitásra vagy a személyiség más lényegi vonására irányulnak.⁶⁵ *Sólyom László*, akkori köztársasági elnök előzetes normakontrollra vonatkozó indítványa okán az Alkotmánybíróság első alkalommal a 96/2008. (VII.3.) számú határozatával foglalkozott a személyek csoportjának polgári jogi védelmével. Az rPtkmód. megsemmisítésével a jogalkotói törekvés kudarcba fulladt, az rPtk. kiegészítését a testület módszeres jogi érvelésével alkotmányellenesnek minősítette.

Az alkotmányellenesség háromféle módon is megállapításra került. Először is, a súlyosan sértő megnyilvánulások bírói mérlegeléstől függő anyagi szankciójának lehetősége nem felelt meg a „legenyhébb eszköz” elvének. Másodszor, az egyenlő bánásmód követelményét sértette, hogy a normában megjelenő csoportképző tulajdonságok csak kisebbségként jellemezhető személyösszességet védtek, ezzel a többség tagjait nem kezelte azonos méltóságú személyként. Harmadszor, a normába épített átsugárzás technikájának parttalan alkalmazása a testület szerint jogbizonytalanságot eredményezett volna. Az Alkotmánybíróság egyébként nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a közösségeket ért sérelem egy polgári jogi tényállás által meghatározottan a közösség tagjaira mint egyénekre sugározzon át, de az rPtkmód. ezt alkotmányellenes módon szabályozta.

A törvényjavaslat példálódzó jelleggel nevesített néhány csoportképző tulajdonságot, például a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozást vagy a vallást és a világnézeti meggyőződést.⁶⁶ A csoportképzés azonban túlságosan tág akkor, amikor kizárja a mérlegelést, ezért a szólásszabadság korlátozása szempontjából aránytalannak minősíthető.⁶⁷ Ha a jogalkotó szűkebben és diszkriminációtól mentesen határozta volna meg a védendő csoportokat, kizárta volna a párhuzamos perlés lehetőségét és a közérdekű kereset indításának lehetőségét, valamint, amennyiben lehetőséget biztosított volna az alperes kimentésére, akkor alkotmányos lehetett volna a korlátozás.

A köztársasági elnök szerint aggályos volt továbbá az is, hogy a keresetindítási jogot kaptak az emberi és állampolgári jogokat védő szervezetek is, ez sértette a perbeli önrendelkezés elvét, mert bár az rPtkmód. az átsugárzás beemelésével egy közösség minden tagjának saját személyiségi jogot konstruál, de ezeket ugyanezen a feltételekkel engedte érvényesíteni a jogvédő szervezeteknek is. Helytelen volt végül, hogy a jogalkotó lényegében

⁶⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló T/3719. számú törvényjavaslat 76/A. § (1) bekezdés

⁶⁶ PONGRÁCZ i. m. 41.

⁶⁷ BOYTHA i. m. 17.

a polgári jogi védelem körébe vonta a közösségek megsértésével veszélyeztetett köznyugalom védelmét is.⁶⁸

Trócsányi László párhuzamos véleménye szerint éppen a bíróságok, végső soron pedig az akkori Legfelsőbb Bíróság feladata lett volna a kollektív defamáció tesztjének és az átsugárzás intenzitásával kapcsolatos mérlegelési szempontok kimunkálása. A közösségek méltóságának elnevezett érdek azonban nehezebben védhető a polgári jog, mint a közjog eszközeivel. Mivel a személyiségi jogok csak személyesen érvényesíthetők, a bíróságok rendre a perbeli legitimáció hiányát állapították volna meg.⁶⁹

A jogalkotói szándék továbbra is fennmaradt az emberi méltóságot sértő magatartások, így a gyűlöletbeszéd elleni jogi eszközök megerősítése iránt. A 2008-ban benyújtott, T/6219. számú törvényjavaslat (a továbbiakban: Gybtv.)⁷⁰ alapján önálló törvényben kell szankcionálni az olyan magatartásokat, amelyek nagy nyilvánosság előtt a nemzeti, etnikai hovatartozás, a vallási meggyőződés vagy a szexuális irányultság által meghatározott csoportokat megaláznak vagy félelemkeltő módon sértenek. Az általánosító szabályt itt egy lényeges betoldással mérsékeltek, amely szerint mentesülhet a jogkövetkezmények alkalmazása alól az a személy, aki bizonyítja, hogy a sértő magatartása nem volt olyan súlyú, amely a közösség egy tagjának jogait csorbította volna.⁷¹ Az törvényjavaslat indokolása szerint a javaslatot megelőző időszakban elszaporodtak a hangos vagy agresszív, a polgári demokráciában elfogadhatatlan megnyilvánulások. A közösségeket valamely meghatározó jegy alapján ért jogsértés ellen azért nehéz fellépni, mert csak olyan megnyilvánulásokkal szemben lehet polgári jogi igényt érvényesíteni, ahol a sértett személye egyedileg megállapítható. A Gybtv. megalkotásának célja az volt, hogy az Alkotmánybíróság által meghatározott szempontrendszer figyelembevételével az *átsugárzó hatás intenzitása folytán* egy közösség tagjának személyhez fűződő jogait sértő, megfélemlítő vagy megalázó hatású megnyilvánulások ellen lehessen fellépni. A feltételrendszert úgy állapították meg, hogy a sértő véleménynek a közösség egészére kell irányulnia, a közösség tagjainak lényeges tulajdonságával kell összefüggésben állnia, és akár a közösség létét is megkérdőjelezően szélsőségesnek kell lennie.⁷²

⁶⁸ BOYTHA i. m. 17.

⁶⁹ HANÁK András (2009): Szent szólásszabadság, *Fundamentum* 2009/4. szám, 49–68., 59–60.; KOLTAY (2013) i. m. 65–67.

⁷⁰ Az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló T/6219. számú törvényjavaslat, elérhető: <https://www.parlament.hu/irom38/06219/06219.pdf> (a letöltés ideje: 2024.09.25.)

⁷¹ Gybtv. 1. § (1) bekezdés

⁷² Gybtv. indokolás

A Gybtv. megalkotása rendszertani kérdéseket vetett fel, ugyanis szabályai bár a polgári jogi igényérvényesítésre vonatkoztak, nem az akkor hatályos rPtk.-t módosította, hanem annak testére – Pongrácz Dávid szóhasználatával élve – mintegy „*rátapadva*” kívánta megoldani a gyűlölködés korlátozásának problémáját.⁷³ Az rPtkmód. kudarcát követően a jogalkotó több változtatást is végrehajtott, például pontosította és szűkítette a védendő csoportok körét, de a szabályozással még így sem sikerült eloszlatni a kételyeket.

A Gybtv. csak a nemzeti, etnikai, vallási és szexuális irányultság alapján elkülönülő csoportok tagjai számára biztosított volna jogvédelmet, beleértve a többségi nemzet tagjait is. A tényállás viszont bizonytalanra sikeredett, mert nem volt egyértelmű, hogy a sértő, megalázó vagy félelemkeltő magatartások közül melyik szükséges a jogsértés megállapításához. A jogsértés lehetséges szankciói között nem szerepelt a kártérítés, tehát nem volt esély arra, hogy az igényt érvényesítők hatékony eszközzel léphessenek fel a jogsértések ellen. A hiátus oka az lehetett, hogy a további polgári jogi szankciók kivétel nélkül erkölcsi jellegűek, ezáltal elvben alkalmasnak tekintették azokat arra, hogy alkalmazásuk által a törvényhozó kifejezze a gyűlölködő közlések morális és jogi elítélését.

Sólyom László, akkori köztársasági elnök észlelte az alkotmányossági aggályokat és előzetes normakontrollra küldte az Országgyűlés által elfogadott, de ki nem hirdetett törvényt. Az Alaptörvény időközbeni hatálybalépése miatt az Alkotmánybíróság végül nem foglalt állást az ügyben.⁷⁴

Az áttekintést követően, a jogalkotónak a hatályos Ptk. elfogadását megelőző szabályozási kísérleteiből azt a következtetést vonhatnánk le, hogy a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépéshez nem a polgári jog nyújthat hatékony eszközöket,⁷⁵ de a hatályos Ptk. vonatkozó részének elemzése nélkül ezt nem jelenthetjük ki.

5.2. Személyiségi jogi dogmatika

A személyiség természetes személyek esetében egy olyan életminőséget jelent, amely biztosítja, hogy az ember szabadon rendelkezessen saját magatartásáról, cselekedeteiről és gondolatairól az emberhez méltó életfeltételek mellett.⁷⁶

⁷³ Ld. bővebben: PONGRÁCZ i. m. 41.; KOLTAY (2013) i. m. 68–70.

⁷⁴ KOLTAY (2013) i. m. 68–70.; 3109/2014. (IV.17.) AB végzés

⁷⁵ HANÁK i. m. 60–62.

⁷⁶ PETRIK i. m. 4–5.

Petrik Ferenc már a Ptk. megalkotása előtt felhívta a figyelmet arra, hogy a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban már régóta megfigyelhető a polgári jog és az alkotmányos jogvédelem határainak összemosódása. Ez tetten érhető abban, hogy az alapvető jogok által garantált jogosítványokhoz mechanikusan hozzárendelik a polgári jogi személyiségvédelmet is. Ezen törekvések szem előtt tévesztik az alkotmányjog feladatát és eszközeit, a polgári jogi védelem határait pedig olyan területekre is kiterjesztik, ahol az már nem lehet hatásos. Petrik szerint az alkotmányjog feladata az, hogy az alapvető jogok katalógusának megállapításával mind a jogalkotó, mind pedig a jogalkalmazó szervek kötelességeit határozza meg. Az viszont a különböző jogágak dolga, hogy mindegyik a maga eszköztárának felhasználásával biztosítsa az alapvető jogok érvényesülését, és védelmet nyújtson a jogsérelmek ellen.⁷⁷ Míg az alapjogoknak át kell hatniuk az egész állami szervezetrendszerre, addig a Ptk. rendelkezései a polgári jog alanyaihoz és a polgári jogot alkalmazó szervekhez szólnak.⁷⁸

A Ptk. arra törekszik, hogy a rendelkezései olyan védendő jogtárgyakra vonatkozzanak, amelyek más jogágak joghatóságával való összeütközés nélkül védhetők a magánjog eszközeivel. A nevesített személyiségi jogok körében a törvény elősorban a hátrányos megkülönböztetés tényét szankcionálja, ezzel eleget téve a nemzetközi egyezmények elvárásainak és biztosítva az abszolút jogviszony hatékony védelmét.⁷⁹

A személyiség valóságos társadalmi értékelésének és a személyiség akadálymentes érvényesülésének előfeltétele az emberi méltóság tiszteletben tartása. Ez indokolja, hogy a személyiségvédelem körében olyan szankciókat határozzon meg a jogalkotó, amelyek alkalmasak a sérelem kompenzálására, a további jogsértések megelőzésére és a társadalom rosszallásának kifejezésére. A személyiségi jogi jogviták számos olyan körülmény értékelését várják el a bíróságoktól, amelyek a klasszikus vagyoni jogi konfliktusokban szokatlanul tekinthetők. A személyiségvédelem ezért mind a polgári anyagi jogban, mind a polgári eljárásjogban különleges szempontokat igényel.⁸⁰

A Ptk. megalkotásával jogalkotó a sorozatos kudarcokat követően újból megkísérelte a gyűlöletbeszéd polgári jogi korlátozását. Az új rendelkezések alkotmányos alátámasztására az

⁷⁷ Uo. 4.

⁷⁸ GÁRDOS-OROSZ i. m. 25.

⁷⁹ Ld. PÁKOZDI i. m.

⁸⁰ PRIBULA László (2023): Személyiségvédelem. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia. Budapest, ORAC Kiadó; ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1–15., 1–2.

Alaptörvény módosítása⁸¹ szükséges volt. Az Alaptörvény negyedik módosítása már lehetővé teszi egy jogsértéssel érintett közösség tagjai számára a bíróság előtti igényérvényesítést.⁸² Az emberi méltóság védelme bár ezt megelőzően is általánosan elfogadott korlátja volt a szólásszabadságnak, a módosítással ez már explicit módon is megjelent.⁸³ Hiányosság, hogy az Alaptörvényben megjelölt „közösségek méltósága” nem kapott világos jelentést sem abban, hogy a jogosultság a közösség tagjai által, vagy a közösség saját jogán érvényesül, sem pedig abban, hogy hol kezdődik a közösség méltóságának az egyénen túlmutató, közösségi dimenziója.⁸⁴ Helyesnek bizonyulhat ezért az a megközelítés, hogy a közösségek méltósága is az egyén emberi méltósága révén nyerhet értelmet.⁸⁵

5.3. Az ún. gyűlöletbeszéd-klauzula értékelése

A *gyűlöletbeszéd-klauzula* elnevezés a Ptk. 2:54. § (5) bekezdésére utal. A személyiségi jogok érvényesítésének körében megjelenő norma által a közösség tagja a közösséget ért jogsérelem esetén saját személyiségi jogi igényét érvényesítheti. A rendelkezés szűkítően határozza meg a védett közösségek körét, illetve rögzíti, hogy a sérelem bekövetkeztéhez szükséges, hogy az adott közösséghez tartozás a jogot érvényesítő *személyisége lényeges vonásának* minősül.⁸⁶ A *súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó* fordulat értelmezéséhez a következő szempontokat kell figyelembe venni: önmagában a közösségek tagjainak sérelemérzetéből nem következik szükségszerűen a jogsértés megállapítása, mert pusztán a vallási közösségek kritikájára nem vonatkozik a tilalom. A norma tartalomsemleges szövegezéséből egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a törvényben rögzített konjunktív feltételeknek mind meg kell valósulniuk a rendelkezés alkalmazásához. A jogsérelem csak a közösséghez tartozó egyén jogsérelemként válik értelmezhetővé a polgári jog számára.⁸⁷ A személy méltóságát súlyosan sérti az is, ha a vallási meggyőződése miatt verbális vagy képi agressziót kell elviselnie.⁸⁸

⁸¹ Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításáról szóló T/9929. számú törvényjavaslat indokolással, elérhető: <https://www.parlament.hu/irom39/09929/09929-0055.pdf> (a letöltés ideje: 2024.10.10.) (A módosítás hatályos: 2013.IV.1-től)

⁸² Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdés

⁸³ Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdés; PONGRÁCZ i. m. 42–43.

⁸⁴ KOVÁCS i. m. 336.

⁸⁵ SCHANDA – KRÚDY i. m. 89.

⁸⁶ KOLTAY (2013) i. m. 72.

⁸⁷ GÁRDOS-OROSZ i. m. 26.; Kúria Pfv.IV.20.840/2015/7. számú határozata

⁸⁸ KOVÁCS i. m. 342.

Nehézség, hogy nem lehet pontosan meghatározni, hogy mikor alakul át a sértés vagy a gyalázkodás gyűlöletkeltésbe, hiszen az egyéni érzések sérelme nem adhat okot mások szabadságának korlátozásához.⁸⁹ További tényező, hogy nemcsak a vallási kisebbséget illeti meg az igényérvényesítés joga, mert a fellépés nem az adott területen képviseltek számaránytól függ.⁹⁰

Fézer Tamás szerint a gyűlöletbeszéd-klauzulaként ismert tényállás Ptk.-ban való rögzítésével az – átsugárzás-elmélet lényegét adó – átsugárzó jogsérelmek jelensége emelkedik törvényi szintre.⁹¹ A Ptk. 2:54. § (5) bekezdésében foglalt feltételek fennállása mellett a jogsértéssel érintett közösség bármely tagja fordulhat bírósághoz. A közösség tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének szankciója kivételével minden további, a Ptk. által rögzített személyiségvédelmi eszközt saját jogán érvényesíthet.

Míg a személyiségi jogok az egyénhez tapadnak, és konkrét kijelentésektől egyedileg védik az embert, így személyesen érvényesíthetők, addig a gyűlöletbeszéd-klauzulával szankcionált kijelentések valójában emberi csoportosulásokra vonatkozó általánosítások. Az általánosítással azonban több azonosítható személlyel szemben elkövetett jogsértésben valósul meg. Aki a támadott közösséghez tartozónak vallja magát, saját nevében, saját személyiségi jogainak sérelmére alapítva származtathatja át a közösséget ért sérelmet önmagára.⁹²

A szabályozás a kezdetektől fogva jelentős kritikának volt alávetve a jogirodalom által, kifejezve, hogy elengedhetetlen a norma szűk és következetes értelmezése a véleménysszabadság aránytalan korlátozásának elkerülése miatt.⁹³ Semmiképpen sem korlátozhatók általánosságban a blaszfém vélemények tartalma, csak a vélemény kifejezésének módját tekinthetjük korlátozhatónak. *Fézer* szerint az „indokolatlan sértés” tényálláselem azért nem lehet idegen a szólásszabadság korlátozásának más területeitől sem, mert például a becsülethez való jog védelme szintén ismeri.⁹⁴

Pongrácz Dávid elemzése szerint nincs pontosan meghatározva, hogy mi minősül a személyiség lényeges vonásának, a szexuális irányultságot és a nemi identitást például nem tartalmazza a felsorolás. Éppen ezért olyan közösségeket kellene a normában rögzíteni, amelyekhez tartozás a tagok személyiségének leginkább elválaszthatatlan, integráns, részét képezi. Ahogyan azt már láthattuk, az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint éppen a nemzeti és

⁸⁹ KOLTAY (2015) i. m. 588–89.

⁹⁰ KOVÁCS i. m. 340.

⁹¹ Ld. részletesen: FÉZER i. m. 350–352.; TÖKEY Balázs (2021): Váratlan (?) fordulat a kollektív defamációs ügyek kúriai gyakorlatában. In: Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica (11) 3., 441–449., 447.

⁹² FÉZER i. m. 350–352.

⁹³ TÖKEY i. m. 441.

⁹⁴ KOLTAY (2016) i.m. 97.

etnikai kisebbségek, valamint a vallási közösségek⁹⁵ tartoznak ide. Taxatív módon azonban nem lehet meghatározni a védelemre érdemes csoportok körét.⁹⁶

Pongrácz szerint a rendelkezések némi finomítással és a bíróságok megfelelő jogértelmezésével életképesebbek lennének, vagyis ténylegesen megvalósíthatnák céljukat, a bírói mérlegelésnek ezért fontos szerepe van a konkrét esetekben való döntéshozatal során. Kétségtelenül az egységes ítélkezési gyakorlat kialakítása az egyik legfontosabb követelmény ezen a területen, de ehhez az Alkotmánybíróság által követett, a szükségesség-arányosság követelményének megfelelő mérlegelési szempontok alkalmazása segítséget nyújtanak.⁹⁷

5.3.1. A kollektív jogvédelem

A jogalkotó számára a Ptk. megalkotásakor már egyértelművé vált, hogy mások véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó kollektív személyiségvédelemnek olyan keretet kell szabni, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága mint alkotmányos alapjog ne sérüljön.

Mivel a Ptk. a kollektív jogvédelmet a már említett négy konjunktív elemmel szorítja korlátok közé, érdemes tovább vizsgálni ezeket a szempontokat. Ahhoz, hogy csak valóban komoly esetekben a közösség valódi tagjai kaphassanak jogvédelmet, a közösség egy tagja a *személyisége lényeges vonásával összefüggő jogsérelemmel* szemben érvényesítheti igényét. A következő fontos elem az, hogy a *jogsértés nagy nyilvánosság előtt történjen*, így például a sérelmezett magánbeszélgetéseinket önmagukban nem lehet bíróság elé vinni. A *súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó* jelleg megkövetelése éppen a vallási közösségek vonatkozásában mondható indokoltnak. Minden vallási közösség köteles tűrni azt, hogy valaki a vallási meggyőződésükkel ellentétes kritikát fogalmazzon meg, feltéve, ha a kívülálló ezzel nem lép át semmiféle erkölcsi vagy jogi tűréshatárt, hanem csak a szabad vallásgyakorlathoz és a véleménynyilvánítás szabadságához kapcsolódó alapjogait gyakorolja. Végül, az igényérvényesítés lehetőségének korlátot szabó *harmincnapos határidő* bevezetésével már perjogi szempontból találunk fontos kikötést, hiszen ezzel a jogvesztő határidő bevezetésével észszerűen korlátozható az ugyanazon jogcímen indított perek száma. A határidő a jogsértés megtörténtétől számítandó, nem pedig az egyéni tudomásszerzéstől.⁹⁸

⁹⁵ 4/1993. (II.12.) AB határozat

⁹⁶ PONGRÁCZ i. m. 45–56.

⁹⁷ Uo. 50.

⁹⁸ FÉZER i. m. 350–352.

A Ptk. hatálybalépését követően a törvényben meghatározott igényérvényesítési határidő csökkentését vetette fel *Pongrácz Dávid*, aki úgy foglalt állást, hogy a határidő tizenöt-husz napban való megállapításával már valóban csak az tudna fellépni a jogsértés ellen, akire nézve az ténylegesen negatív hatást gyakorolt.⁹⁹ Úgy gondolom, hogy a módosításra csak akkor kerülhetne sor, ha a bírói gyakorlatból kitűnne annak szükségessége, de az elmúlt tíz év tapasztalatait alapul véve, nem indokolt az igényérvényesítési határidő módosítása.

Mindezekből következően az adott személy közösségi igényérvényesítéssel akkor léphet fel, ha olyan csoportalakító tulajdonság sérelméről van szó, amely egyben az egész személyiséget meghatározza.¹⁰⁰ Csak a közösséghez tartozó személyek jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatti igényüket a bíróság előtt érvényesíteni.¹⁰¹ Ennek hiányában csak a közvetlenül személyében érintett léphet fel a jogsértéssel szemben.¹⁰² Azt is fontos tisztázni, hogy a vallási közösség sem érvényesítheti igényét a tagjai személyiségi jogának esetleges megsértése miatt, ugyanis a Ptk. tárgyalt rendelkezése csupán lehetőséget ad a kollektív személyiségi jogi védelemre, ezzel nem a közösségnek lettek személyiségi jogai, mert a személyiségi jogok továbbra is csak annak tagjaihoz, az individuumhoz tapadnak.¹⁰³

5.3.2. Identitás- vagy kisebbségvédelem?

Amennyiben a kisebbségvédelem mellé állunk, és nem identitásvédelmi funkciót szánunk a közösségek védelméről szóló rendelkezésnek, akkor pillanatok alatt szembesülhetünk a felmerülő aggályokkal. Megállapíthatjuk, hogy egy többségi közösség tagjai ugyanazzal az emberi méltósággal rendelkeznek, mint egy kisebbség tagjai. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a többségi közösség tagja egy adott élethelyzetben könnyedén válhat kisebbséggé (például egy vitában), ekkor a kiszolgáltatottsága is megnőhet. Végezetül pedig, a többség védelme egyáltalán nem csökkenti a kisebbségek védelmének intenzitását, így nem befolyásolja azt negatívan.¹⁰⁴

Az kisebbségvédelem azért is aggályos mert, az Alaptörvény egyértelműen kifejezi, hogy az emberi méltósághoz való jogot mindenkit megillet.¹⁰⁵ Minden ember emberi

⁹⁹ PONGRÁCZ i. m. 47.

¹⁰⁰ Kúria Pfv.IV.20.168/2016/5. számú határozata

¹⁰¹ TRÓCSÁNYI i. m. 73.

¹⁰² Kúria Pfv.IV.20.168/2016/5. számú határozata

¹⁰³ Fővárosi Törvényszék P.25027/2014/15. számú határozata

¹⁰⁴ PONGRÁCZ i. m. 46.

¹⁰⁵ Alaptörvény, II. cikk

méltóságához való joga egyenrangú, így minden emberek által alkotott közösség minden tagjának azonos védelmet kell élveznie a jogsértések ellen függetlenül a közösségük méretétől. Ezt az alkotmányos kritériumot tovább erősíti a törvény előtti egyenlőség elve és a hátrányos megkülönböztetés tilalma is.¹⁰⁶

További szempont, hogy nem lehet egzakt módon meghatározni, hogy mely közösségek minősülnek sérülékenynek, hanem csak ezek jellemzőit kísérelhetjük meg felsorolni, de bíróságoknak mindig *eseti jelleggel* kell vizsgálniuk, hogy ezek alapján kiszolgáltatottnak tartják-e a polgári perben érintett közösséget vagy sem. Amennyiben sérülékenynek titulálunk egy közösséget, nem hagyatkozhatunk kizárólag annak létszámára: az alacsony létszám nem váltja ki szükségképpen azt, hogy sérülékeny a közösség és önmagában a magas létszám sem egyértelmű garancia arra, hogy a közösség ne kerülhetne kiszolgáltatott helyzetbe. A létszám mellett érdemes további tényezőket is figyelembe venni, például azt, hogy a közösség a tevékenységéből adódóan kiszolgáltatott-e, illetve milyen társadalmi megítéléssel rendelkezik.¹⁰⁷

A gyűlöletbeszéd szabályozása minden európai államban minden közösségre kiterjed, azaz a többségi közösségeket is védi, még akkor is, ha ezt kifejezetten nem mondja ki a törvény. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a kisebbségek szigorúbb védelmet érdemelnek a többségi közösségekhez képest, akkor a szekularizálódó európai társadalmakban az idő előrehaladtával egyre erőteljesebben merül majd fel a vallási közösségek védelmének szüksége.¹⁰⁸ Bár a modern Európában folyamatosan csökken azok száma, akik a vallásukra jelentős tényezőként tekintenek, és valós identitásformálónak élik meg, nem egyfajta látszatvallásként. Az identitásvédelemnek éppen az lenne a feladata, hogy a vallás híveinek számarányára való tekintet nélkül az ő egyéni jogukból fakadó vallási meggyőződésüket mint identitásjegyet, a személyiségük integráns részét védje.

5.4. Igényérvényesítés és bírói gyakorlat

Az ún. *gyűlöletbeszéd-per* speciális szabályai rendezik az igényérvényesítési jog igazolását, továbbá előírásokat tartalmaznak a szankciók többszörözésének elkerülése és a nyilvánosság által okozott jogsérelem gyors és hatékony kompenzálása érdekében.

¹⁰⁶ JENEI i. m. 95.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ KOLTAY (2015) i. m. 589.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban Pp.) rögzíti, hogy a per a törvényszékek hatáskörébe tartozik: az alperes belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye, illetve belföldi székhelye szerinti törvényszék járhat el, de kiegészítő jelleggel a Fővárosi Törvényszék illetékes.¹⁰⁹ A Pp. megállapítja, hogy az ugyanazon ténybeli alapból származó, a közösséghez tartozással kapcsolatos jogsérelem esetén az eljárások egyesítendők. A különböző bíróságok előtt kezdeményezett perek egyesítését is el kell rendelni, és az elsőként előterjesztett keresetlevélhez kell igazodni. Amennyiben a kereseti kérelem vagyoni kár megtérítésére is irányul, a kártérítési keresetet kötelezően elkülönítik és az eljárást felfüggesztik. A kártérítési pert minden esetben el kell különíteni.¹¹⁰

A gyűlöletbeszéd-perekben a sérelemdíj összegét az eset összes körülményeire tekintettel kell megítélni, így a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére külön figyelmet kell fordítani az eljáró bíróságoknak. A sérelemdíjat az igényt érvényesítő felperesek javára *egyetemlegesen, egy összegben* kell megítélni.¹¹¹ A Pp. vonatkozó rendelkezése az egyetemleges jogosultság sajátos, jogszabályban nevesített esete, amellyel a jogalkotó a tömeges perindítás veszélyét kívánta elkerülni, ahogyan tette azt a Ptk.-ban megjelölt harminc napos jogvesztő határidő felállításával is.¹¹²

A Pp. a keresetlevél általános kellékeit kiegészítve megköveteli annak az időpontnak a megjelölését, amikor a jogsértés megtörtént, valamint a felperes *nyilatkozatának csatolását* arról, hogy *a jogsérelemmel érintett közösséghez tartozónak vallja magát*.¹¹³

A sértett maga dönthet arról, hogy a rendelkezésre álló magánjogi szankciók közül melyiket tartja a sérelme orvoslására legalkalmasabbnak. Ebben a körben a személyiségvédelmi szankciók lehetnek erkölcsi természetűek, mint a megfelelő elégtételadás, de vagyoni jogi jellegűek is, mint a sérelemdíj. A közérdekű bírság egy időben egyesítette a két jellemvonást, azonban erőteljesen közjogi jellege miatt a Ptk.-ban már nem szerepel.¹¹⁴

Az ügyész keresetindításához nem kapcsolódik jogvesztő határidő, ezzel a jogalkotó azt a célt kívánta elérni, hogy az a jogsérelem, amely egy adott közösség mellett közérdeket is sért, ne maradjon szankcionálatlanul akkor sem, ha az érintett közösség egyik tagja sem terjesztette elő keresetét a jogvesztő határidőn belül.¹¹⁵ Már a hatályos Ptk. alapjául szolgáló törvényjavaslat is újdonságként hivatkozott arra, hogy amennyiben az ügyész, esetlegesen az

¹⁰⁹ Pp. 505. § (1) bekezdés

¹¹⁰ Pp. 506. § (1) és (3) bekezdés

¹¹¹ PRIBULA i. m. 11.; Pp. 507. § (4) bekezdés

¹¹² TÓKEY i. m. 446.

¹¹³ Pp. 505. § (2) bekezdés

¹¹⁴ Ld. PÁSZTÉLYI i. m.

¹¹⁵ FÉZER i. m. 350–352.

alapvető jogok biztosa lép fel a jogsértéssel szemben, a jogsértéssel elért elvont vagyoni előnyt meghatározott közérdekű célra kell átengedni.¹¹⁶ Az ügyész kizárólag objektív szankciók alkalmazását kérheti, és a sértett hozzájárulása nélkül is jogosult fellépni a gyűlöletbeszéd ellen.¹¹⁷ Vitathatatlan, hogy egy közösséget érő kirívó jogsértés minden jó ízlésű állampolgárban felháborodást kelthet, de az ügyész ezekben az esetekben a közösség képviselőjeként járna el, márpedig a közösség nem lehet a magánjog alanya. *Pongrácz Dávid* szerint ez dogmatikai szempontból hibás, mert nem a közösség jogai jelennek meg a perben, hanem az egyének jogai, ezért tanácsosabb lett volna külön törvényben rendezni ezt a lehetőséget, például a közérdekű bírság mint közjogi szankció lehetőségének alkalmazásával.¹¹⁸

Az elmúlt évek egyik legjelentősebb ügye a lengyel abortusztörvény ellen tiltakozók által, a budapesti lengyel nagykövetség elé hirdetett tüntetéshez kapcsolódik. A tüntetés egyik résztvevője püspöki ruhában „Járuljatok szentáldozáshoz!” felhívással fordult a jelenlévőkhöz, és áldoztató papi tevékenységet színlelve egy „abortusztábla” feliratú zacskóból, „Krisztus teste” kijelentéssel áldoztatás-imitálást végzett.¹¹⁹ Az Ítéltábla álláspontja szerint az alpereseknek a szentáldozás szertartását utánzó és a pap szerepét eljátszó magatartása nem volt értelmezhető az egyház abortuszvitájában elfoglalt álláspontjának kritikájaként. Az alperesek *performansa* a közéleti vita keretein kívül esett, és a hívők számára megalázó tartalommal bírt, ezért a katolikus egyház híveinek személyiségét súlyosan sértette.¹²⁰ A Kúria viszont nem állapította meg a személyiségi jogsértést, éppen a közéleti diskurzusra hivatkozva. A vélemény mögött valós társadalmi jelenség állt, amely széles társadalmi réteget, a vallásos és nem vallásos embereket egyaránt foglalkoztatta, a Kúriának ezért a társadalmi közfelfogás mércéjére kellett hagyatkoznia. A Kúria álláspontja szerint az alperesek magatartása vallásellenes érzelmeket nem szított, hanem a társadalmi, közéleti vitában elhangzott álláspontra vonatkozó túlzó megnyilvánulásként volt minősíthető. A Kúria úgy ítélte meg, hogy a katolikus egyházzal szemben megfogalmazott álláspont megjelenítéséhez a katolikus szertartás egyes kellékeinek felhasználása a vélemény kifejezéséhez indokolt volt és szimbolikus jellegű cselekményekkel történt, azt azonban nem vizsgálta a Kúria, hogy a véleményt a túlzó magatartások

¹¹⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat indokolása

¹¹⁷ Ptk. 2:54. § (4)–(5) bekezdés

¹¹⁸ PONGRÁCZ i. m. 48.

¹¹⁹ SCHANDA (2021) i. m. 119.

¹²⁰ KOLTAY (2018) i. m. 236.; Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.151/2017/3/II. számú határozata

megvalósítása nélkül is ki lehetett volna fejezni, a katolikus közösség indokolatlan bevonásának elkerülésével.¹²¹

Egy másik esetet követően is keresetet nyújtott be a katolikus közösség egyik tagja. A HVG nevezetű hetilapban jelent meg „Nagy Harácsony” elnevezéssel egy karikatúra, amellyel Gerard van Honthorst holland festő „A pásztorok imádása” címet viselő művének felhasználásával kormánypárti politikusokat kívántak kifigurázni. Az eredetileg a gyermek Jézus előtt hódoló szereplők arcát a kormány tagjainak és más közszereplők arcására, a gyermek Jézust pedig egy halom aranypénzre cserélték ki.¹²² Ellentétben az abortuszvitával kapcsolatos esettel, itt az eljáró bíróság megállapította, hogy a kifejtett vélemény ábrázolásmódjával nem a keresztény vallás híveinek megalázását kívánta az alperes. A Kúria elvi állásfoglalása szerint itt értékítéletről van szó, mert sem a címlap, sem a lap belső tartalma nem foglalkozik a vallással, a hívők magatartásával vagy megítélésével.¹²³

Jóllehet, a Kúria mindkét ügyben elutasította a személyiségi jogi igényt, a katolikus közösség tagjai alkotmányjogi panasszal fordultak az Alkotmánybírósághoz. Az Alkotmánybíróság két határozata¹²⁴ kiemelt figyelmet érdemel, mert a testület ezekben jelölte meg a személyiségi jogok védelme és a szabad véleménynyilvánítás közötti mérlegelés alkotmányos határait. Az értékelés szerint a tárgyalt karikatúra nem a katolikusokat célozta meg, hanem a politikusokat, akik közéleti megjelenésükkel az átlagosnál erősebb kritika eltűrését is vállalják. Az áldozási szertartás imitálásának viszont semmi köze nem volt az adott közéleti vitához, és senki sem sérthet meg olyanokat, akik az adott vitában nem is vesznek részt.¹²⁵ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint *a véleményszabadság már nem nyújt védelmet a közösségekkel kapcsolatos olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső közléseknek, amelyek célja a pusztá gyűlölködés, a közösséghez tartozó személyek emberi mivoltukban való megalázása.* A jogsértés megítélése szempontjából jelentősége van a közlés céljának is, és értékelni kell azt is, hogy a véleménynyilvánító hogyan él a stílusválasztás szabadságával.¹²⁶ A bíróság azt vizsgálja, hogy a közösséget bántó jogsérelem alkalmas lehet-e arra, hogy általában véve a közösséghez tartozó személy személyiségi jogának a sérelmét okozza.¹²⁷

¹²¹ Kúria Pfv.IV.21.163/2018/4. számú határozata [25]–[27] pont

¹²² KOVÁCS i. m. 331.

¹²³ KOLTAY (2018) i. m. 237.; Kúria Pfv.IV.20.636/2016/4. számú határozata

¹²⁴ 6/2021. (II.19.) AB határozat; 7/2021. (II.19.) AB határozat

¹²⁵ SCHANDA (2021) i. m. 119–120.

¹²⁶ TÖKEY i. m. 444–445.

¹²⁷ Pp. 507. § (2) bekezdés

A koronavírus-járvány időszakában a nyilvánosság felháborodását váltotta ki egy, Müller Cecília országos tisztifőorvost és a keresztre feszített Jézust ábrázoló karikatúra, amely a képi ábrázolásmódjával megvalósította a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerinti jogsértést. A Kúria megállapította, hogy a karikatúrában a vallási jelkép felhasználása önkényes és öncélú akkor, ha a közügyek megvitatásához semmivel sem járul hozzá. A bírálat és a bizonyos fokú provokáció ugyan élvezheti a vélemény szabad kinyilvánításának védelmét, de a bíráló stílusa nem lehet túlzóan vagy következtetlenül bántó, mert akkor arányos korlátozás szükséges. A Kúria kifejezte, hogy a jogalkalmazónak elsődlegesen azt kell vizsgálnia, hogy a cselekvőnek mi volt a célja a véleményközléssel.¹²⁸

¹²⁸ Ld. bővebben: JENEI i. m.; Kúria Pfv.21047/2021/6. számú határozata

6. Az európai szabályozás irányai

6.1. Nemzetközi és európai kezdeményezések a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemre

A gyűlöletbeszéd definiálásának nehézsége és az egységes európai felfogás hiányának kiküszöbölésére a nemzeti jogon túl mutató elvek fontos lépést tesznek.

A gyűlöletbeszédet tápláló előítélet ellensúlyozásaként az ENSZ a párbeszéd előmozdítását támogatja,¹²⁹ de a szólásszabadság tiszteletben tartását tekinti alapelvnek az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) alapján.¹³⁰ Az ENSZ is osztja azt az álláspontot, hogy minden korlátozásnak kivételnek kell lennie, és arra kell törekednie, hogy biztosítsa az emberek számára egyenlő közéleti részvétel jogát. Az EJEE kifejezi, hogy a közösséget ért gyűlölet a hangulatkeltés, és az elítélő beállítottság terjesztésének fogalmi sajátosságait is magában hordozza, és végső soron nem vonható ki a diszkrimináció tilalma alól sem.¹³¹ A emberi jogi egyezmény mellett az ENSZ *Rabati Akcióterve* is fontos iránymutatást nyújt a részes államok számára a szólásszabadság és az uszítás határának érzékeléséhez. Annak meghatározása, hogy mikor elegendő mértékű a károkozás lehetősége ahhoz, hogy a gyűlöletbeszéd tilalma indokolt legyen, továbbra is sok vita tárgyát képezi.¹³²

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya deklarálja, hogy a véleménynyilvánítás joga magában foglalja minden adat és gondolat határookra való tekintet nélküli, szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más módon történő keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát. E jogok különleges felelősséggel és kötelezettségekkel járnak, ezért csak törvényben korlátozhatók, amennyiben mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, vagy az állambiztonság, a közrend, a közegészség, esetleg a közerkölcs védelme azt indokolja.¹³³

Az Európai Unió Alapjogi Chartája meghatározza, hogy a törvényi korlátnak tiszteletben kell tartania szabadságjogok lényegét, valamint az arányosság kritériumának

¹²⁹ ENSZ, Joint statement on countering religious hate, elérhető: <https://www.article19.org/resources/un-joint-statement-on-countering-religious-hate/> (a megtekintés ideje: 2024.09.13.)

¹³⁰ EJEE 10. cikk

¹³¹ BOYTHA i. m. 12.

¹³² ENSZ, Hate speech versus freedom of speech, elérhető: <https://www.un.org/en/hate-speech/understanding-hate-speech/hate-speech-versus-freedom-of-speech> (a megtekintés ideje: 2024.10.10.); ENSZ, Joint statement on countering religious hate, elérhető: <https://www.article19.org/resources/un-joint-statement-on-countering-religious-hate/> (a megtekintés ideje: 2024.09.13.)

¹³³ Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet 19. cikk (2)–(3) bekezdés

megfelelően csak az Unió által elismert általános érdekű célkitűzések szolgálata és mások jogainak védelme adhat okot a korlátozásokra.¹³⁴ Az Európai Unió is erőteljesen kiáll a véleménynyilvánítás szabadsága mellett, mert az az Unió egyik alapértékének tekinthető. A gyűlöletkeltő véleménynyilvánítások, de sok esetben az ezekhez társuló erőszak magatartások azonban folyamatosan erősödnek. 2022-ben a leginkább gyűlöletbeszédnek kitett vallási közösségek körében a keresztény közösség tagjai második helyre kerültek. Az Unió az antiszemitizmus és az iszlámellenesség elleni harcra koordinátorokat nevezett ki, de elutasította a keresztényellenesség elleni koordinátor kijelölését, mert nem látta azt szükségesnek.¹³⁵

Végül kiemelt figyelmet érdemel az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyűlöletbeszédre szóló 1997. évi ajánlása,¹³⁶ amely a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem komplex megközelítését javasolja. Az ajánlásban megjelölt egyik elv szerint a tagállamoknak a gyűlöletbeszédre vonatkozó olyan működő jogi keretet kellene felállítani, amely képessé teszi a közigazgatási és igazságügyi hatóságokat arra, hogy esetenként összeegyeztethessék a szólásszabadság tiszteletben tartását az emberi méltóság, illetve mások jó hírének vagy jogainak a védelmével. Az ajánlás szerint a büntetőjogi fellépés mellett a polgári jogi védelmet is fokozni kell, ezzel összefüggésben a sértettek kompenzációjának lehetőségére is figyelmet kell fordítani. Egy másik elv pedig kiemeli a gyűlöletbeszéd egyes eseteit, különösen a legszélsőségesebb formáját a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó EJEE 10. cikk szerinti védelem alól.¹³⁷

6.2. *A strasbourgi mérce*

A kutatás témájának minél átfogóbb feldolgozása érdekében feltétlenül szükséges az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) vonatkozó joggyakorlatának áttekintése. Regionális szinten a gyűlöletbeszédrel szembeni leghatékonyabb nemzetközi jogvédelmet kétségtávol az EJEB nyújtja, amely ilyen ügyekben a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggő felelősségre hívja fel a figyelmet.¹³⁸ A védelemből kizárhatók azok a vélemények, amelyek gyűlöletbeszédet valósítanak meg, és tagadják az EJEE fundamentális értékeit. Az EJEE részes államai a szubszidiaritás elvéből következően bizonyos fokú

¹³⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 52. cikk (1) bekezdés

¹³⁵ <https://eclj.org/religious-freedom/cu/pas-de-place-pour-la-haine-en-europe-sauf-celle-contre-les-chretiens> (a megtekintés ideje: 2024.09.17.)

¹³⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a „gyűlöletbeszédre” szóló R (97) 20. számú ajánlása, elérhető: <https://search.coe.int/cm/?i=0900001680505d5b> (a letöltés ideje: 2024.11.10.)

¹³⁷ Ld. bővebben: BOYTHA i. m. 13.

¹³⁸ EJEE 10. cikk

mérlegelési szabadsággal rendelkeznek, azonban ez a mozgástér sem korlátlan, és a vélemények eltérő jellegére tekintettel nem is azonos mértékű.¹³⁹

Az EJEK esetjoga szerint a szatírák, beleértve a tiszteletlen gúnyt, a sértő, a sokkoló, vagy a felkavaró véleményeket és a vallást érintő bírálatokat is megilleti az EJEK 10. cikkében garantált védelem. Ezek a pluralizmus, a tolerancia és a széleslátókörűség alapvető követelményei, amelyek nélkül nem létezhet demokratikus berendezkedés. A művészeti alkotások nagyobb fokú szabadságot érdemelnek, sőt még a túlzó véleményeket sem szabad közvetlen provokációnak tekinteni.¹⁴⁰ Egyes kijelentések, anélkül, hogy közvetlenül gyűlöletre való felhívásnak minősülnének, éppoly súlyosak és károsak lehetnek, ezért az EJEK elveivel nem férnek össze.¹⁴¹

A „strasbourgi mérce” feltárásához meg kell vizsgálnunk a testület elé került legfontosabb ügyeket. Az *Otto-Preminger-Institut kontra Ausztria* ügy középpontjában egy filmszatíra állt. A film a keresztény vallásúakat súlyosan sértette, mert a kereszténység legfontosabb értékeit sértő módon mutatta be, illetve valósággal nevetség tárgyává tette azokat.¹⁴² Az EJEK döntésének értelmében a hitbéli meggyőződés a hívők számára személyiségük és az élet mibenlétéről alkotott felfogásuk alapköve. Bár a vallások követői nem várhatják el, hogy semmiféle kritika ne érjen el hozzájuk, különleges esetekben szükségesnek lehet a vallási tisztelet övezte értékek elleni helytelen támadások szankcionálása, illetve megakadályozása, feltéve, hogy minden kiszabott formalitás, feltétel, korlátozás vagy büntetés arányos az elérni kívánt törvényes céllal. Egy demokratikus társadalomban szükség lehet az ilyen kritika vagy visszaélés nyilvános kifejezésének korlátozására is.¹⁴³ Az EJEK a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét fontos vizsgálandó kritériumok teljesüléséhez kötötte, mint a közügyek szabad megvitatásához való hozzájárulás ténye, a lealacsonyítás és az öncélú vallásgyalázás hiánya, a nyilvánosság terjedelme és a konkrét helyszín vagy helyi tényezők figyelembevétele.¹⁴⁴

A *Belkacem kontra Belgium* ügyben¹⁴⁵ hozott döntés vizsgálata is szükséges. Belkacem egy olyan videó sorozatot tett közzé a YouTubeon, amelyben arra utasította a nézőket, hogy

¹³⁹ BÉRES i. m. 77–80.

¹⁴⁰ SZILÁGYI i. m. 6.

¹⁴¹ BÉRES i. m. 88.

¹⁴² <https://swarb.co.uk/otto-preminger-institut-v-austria-echr-20-sep-1994/> (a megtekintés ideje: 2024.10.17.)

¹⁴³ Ld. az EJEK-nek az Otto-Preminger-Institut kontra Ausztria ügyben hozott ítélete (13470/87, 1994), elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57897%22%22%7D> (a megtekintés ideje: 2024.09.23.)

¹⁴⁴ Az Otto-Preminger-Institut kontra Ausztria ügy precedensjellegéből adódóan a Kúria is hivatkozik a EJEK által felállított mérceire, amikor a lengyel abortusztörvény elleni tüntetésen történt magatartások jogsértő jellegét vizsgálta. Ld. Kúria Pfv.IV.21.163/2018/4. számú határozata [23] pont

¹⁴⁵ Ld. az EJEK-nek az Belkacem kontra Belgium ügyben hozott ítélete (34367/14, 2017), elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-175941%22%22%7D> (a megtekintés ideje: 2024.10.07.)

győzzék le a nem muszlim vallásúakat. Az EJEK úgy ítélte meg, hogy felvételek gyűlöletkeltésre alkalmasak, erőszakra hívták fel a nézőket a nem muszlimok ellen. A Bíróság véleménye szerint egy ilyen általános és impulzív támadás összeegyeztethetetlen a tolerancia, a társadalmi béke értékeivel.¹⁴⁶

Egy könyvkiadó felelőssége vonásáról szóló ügy, az *I. A. kontra Törökország*¹⁴⁷ elbírálásakor a bírói testület hangsúlyozta, hogy a török társadalom szekuláris és meglehetősen toleráns az iszlámmal szembeni kritikákkal. Az eset alapjául szolgáló tényállás nem adott okot arra, hogy a vallás követői joggal érezhették volna magukat becsúszva támadás áldozatainak.

A *Giniewski kontra Franciaország ügyben*¹⁴⁸ egy pápai enciklika kritikája keltett ambivalens vélekedést. Az EJEK rámutatott, hogy a kritika szerzője egy vallási doktrínát, és annak a holokauszttal való lehetséges kapcsolatát vitatta, amellyel a demokratikus diskurzustól járult hozzá, ezért ilyen esetekben az állami beavatkozás és korlátozás kifejezetten szigorú megítélés alá esik. A blaszfémia vádjára való hivatkozás nem elegendő azon vélemények korlátozásához, amelyek egyértelműen hozzájárulnak a társadalomban aktuálisan zajló közéleti diskurzustól, de azok a megszólalások, amelyek a diskurzust nem viszik előre, korlátozhatók.¹⁴⁹

6.3. Egyes európai országok szabályozási modelljei

Európai kitekintéssel élve megállapíthatjuk, hogy a polgári jognak ritkábban jut szerep a gyűlöletbeszéd korlátozása terén. A legtöbb országban csak büntetőjogi szabályozás létezik, de egyes államokban a magánjogi kódexben, a sajtótörvényben vagy külön törvényben történő szabályozás lehetőségével is élt a jogalkotó.

A francia sajtótörvény a média tartalmának korlátait megszabva, büntetőjogi jellegű szabályokat foglal magába, de arra is lehetőséget ad, hogy egy közösséget ért sérelem miatt polgári jogi igényt lehessen a folyamatban lévő büntetőeljárás során előterjeszteni,¹⁵⁰ de ez a lépés még nem elmozdulás a személyiségi jogi védelem felé.¹⁵¹ Bár a francia jog nem ismeri a blaszfémia fogalmát, többféle vétség ismeretes: a szidalmazás, a rágalmazás, az erőszak, a

¹⁴⁶ <https://futurefreepress.org/belkacem-v-belgium/> (a megtekintés ideje: 2024.10.07.)

¹⁴⁷ Ld. az EJEK-nek az *I. A. kontra Törökország ügyben* hozott ítélete (42571/98, 2005), elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-70113%22%7D> (a megtekintés ideje: 2024.09.23.)

¹⁴⁸ Ld. az EJEK-nek az *Giniewski kontra Franciaország ügyben* hozott ítélete (64016/00, 2006), elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72216> (a megtekintés ideje: 2024.09.23.)

¹⁴⁹ SZILÁGYI i. m. 7–8.

¹⁵⁰ Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse, 48-1., 48-6. cikkek

¹⁵¹ KOLTAY (2013) i. m. 117.; GÁRDOS-OROSZ i. m. 24.

gyűlésre, a diszkriminációra való uszítás. A hívők ezekre hivatkozhatnak, amennyiben vallási érületükben sértve érzik magukat.¹⁵²

A Német Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: BGB) ugyan nem nevesíti a közösségek védelmét, de a személyiségi jogokat általános érvénnyel védő szakasza alapján polgári eljárás is indítható a közösséget ért sérelem esetén a közösség tagja által.¹⁵³ Bár nincs kifejezetten vallásghalázásra vonatkozó rendelkezés, kártérítést lehet kérni a nem vagyoni kárért,¹⁵⁴ mivel az ilyen jogsértő cselekmények sérthetik az emberi méltóságot.¹⁵⁵

Az Egyesült Királyságban alapvető állami érték a vallás és a hit különleges státuszának elismerése, valamint az állampolgárok vallási érdekeinek – megfelelő körülmények közötti – figyelembevétele és támogatása. A valláskritika egy módja lehet annak, hogy egy adott társadalom értékrendjét megkérdőjelezzék. Megjegyzendő viszont, hogy az Egyesült Királyságban egyre nagyobb aggodalomra ad okot a vallási műveltség viszonylagos hiánya, holott a vallások tekintetében egy sokszínű és összetett társadalomról beszélhetünk.

A jogsérelem akkor állapítható meg az angol gyakorlat szerint, ha a csoport olyan jól körülhatárolható, hogy annak tagja bizonyítani tudja, hogy a sérelem a csoport minden tagját személyében is érinti, vagy, ha az adott helyzetben a közösségre vonatkozó kijelentés valójában rá vonatkozott.¹⁵⁶ Ahhoz, hogy valakit számon lehessen kérni egy elítélő megnyilvánulás miatt, az adott személy cselekedeteire és motivációjára kell összpontosítani. A bíróságoknak tekintettel kell lenniük a kontextusra, amikor arról döntenek, hogy egy vallási megnyilvánulás az ellenségesség kifejezésének minősül vagy sem.

Az 1986. évi *Public Order Act* egyetlen rendelkezése sem tiltja vagy korlátozza a vallásos hívők meggyőződéseinek megvitatását, kritizálását, esetenként akár az ellenszenv, a nemtetszés, a gúny kifejezését.¹⁵⁷ A vallási alapú gyűlés egy meghatározott vallási meggyőződésű vagy vallási meggyőződéssel nem rendelkező személyek csoportja ellen

¹⁵² BENSEDRINE-THABET Lilia (2016): Szólásszabadság és blaszfémia eltérő kultúráinkban, In *Medias Res* 2016/1. szám, 75–78., 77. (Fordította: Ipso Jure Fordítóiroda)

¹⁵³ KOLTAY (2013) i. m. 117.

¹⁵⁴ BGB 253. §, elérhető: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_253.html (a megtekintés ideje: 2024.11.01.)

¹⁵⁵ PSAILA, Emma – ADAMIS-CSÁSZÁR, Katalin – VERBARI, Marilen – LEIGH, Vanessa – DALLA, Pozza Virginia (2015): The European legal framework on hatespeech, blasphemy and its interaction with freedom of expression, DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES OF THE UNION, POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, 181., elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536460/IPOL_STU\(2015\)536460_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536460/IPOL_STU(2015)536460_EN.pdf) (a megtekintés ideje: 2024.11.10.)

¹⁵⁶ GÁRDOS-OROSZ i. m. 24.

¹⁵⁷ Public Order Act 1986. 29J, elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64> (a megtekintés ideje: 2024.11.01.)

irányuló gyűlöletet jelent.¹⁵⁸ A gyűlöletkeltő megnyilvánulás megvalósulhat gyűlöletbűncselekmény és gyűlöletbeszéd formájában is. Számszerűen nézve viszont a gyűlöletbeszéd miatti vádemelések és elítélések sokkal ritkábbak, mint a gyűlöletbűncselekmények esetében.

A bíróságok megállapították, hogy egy csoport tagjával szembeni ellenségesség akkor is fennállhat, ha az elkövető maga is a csoport tagja. Ez a megközelítés azt is lehetővé teszi, hogy nem szükséges bonyolult vallási identitáskérdéseket tisztázni ahhoz, hogy gyűlöletből fakadó cselekményekre jogi fellépés legyen a válasz.¹⁵⁹

¹⁵⁸ JUHÁSZ Ágnes (2023): A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban. In: NAGY Zoltán szerk.: Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 229–272., 235.

¹⁵⁹ Ld. bővebben: EDGE, P. W. (2018): Oppositional religious speech: understanding hate preaching, Ecclesiastical Law Journal 20(3), 278–289.

7. Következtetések

A dolgozat egyik vizsgált kérdésköre arra vonatkozott, hogy milyen jogi fellépés szükséges a gyűlöletbeszéd kezelésére, ennek keretében helyes-e a magánjogi eszközök bevonása, ahogyan azt a magyar jogalkotó tette.

Egyértelmű, hogy a teljes tiltás alkotmányos elvekbe ütközik, mert indokolatlanul vagy aránytalan módon korlátozni a szabad véleménynyilvánítás jogát mint a legmagasabb szinten védett alapjogot, sérti az Alaptörvény rendelkezéseit. Olyan rendelkezés, amely indokolatlanul gátolná a társadalmi diskurzust, egyenesen a diktatúrákra emlékeztetne. Egyre kevesebb viszont azon országok száma, amelyek nem tesznek lépéseket a gyűlöletbeszéd visszaszorítása érdekében.

A kérdés talán nem fekete-fehér, mivel nem minden véleményről van szó, csak szélsőségekről, ezért egyfajta középútként azt kell megtalálni, hogyan lehet elejét venni ezeknek dogmatikailag megtámasztott és a joggyakorlatban is hatékonyan működő eszközökkel. A vélemény kinyilvánítása korlátozásnak alapot adó, a közösséghez tartozással összefüggő egyéni sérelem bekövetkezte csak valamely alapjog csorbulásával jelentkezhetsz, így a közösség tagjainak emberi méltóság lehet az, amelynek védelme kellő erővel bír egy másik alapjog korlátozásának legitimációjához. Az EJEB joggyakorlata is következetesen arra mutat rá, hogy a véleményszabadság védelme nem tehető ki az öncélú, diszkriminatív jellegű közlésekre.

A gyűlöletbeszéd elleni leghatékonyabb fellépés meglátásom szerint az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyűlöletbeszédéről szóló 1997. évi ajánlásában megjelenő komplex módszer használatával érhető el, ehhez azonban minden jogágnak meg kell találni a szerepét a megközelítésben. A komplex megközelítés természetesen igényli azt, hogy a jogalkotó rögzítse az egyes jogágak feladatait a jogági jellegzetességeik figyelembevételével. Az alapjogi védelem a legmagasabb jogforrási szinten biztosít alapot, ezzel a többi jogág szabályainak alapját is képezi. A szabályozásba bevont további jogágak a saját eszközkészletükkel tudnak konkrét lépéseket tenni, végső soron több irányból megközelítve a gyűlöletbeszéd jelenségét. A hatékony büntetőjogi, polgári jogi eszközök használatával a külön törvényi szabályozás mint egyfajta hibrid konstrukció feleslegessé válik.

Kérdésünkre, hogy melyik jogágot vonjuk be a szabályozásba nem „vagy-vagy” lesz a válasz. Bár a büntetőjog ultima ratio, a polgári jogra ezt kevésbé tudnánk *ráaggatni*. Érdekes azonban, hogy a polgári jogi személyiségvédelem szerepe mégis a büntetőjogra jellemző ultima ratio jellegre emlékeztet minket. Még így is elválasztható azonban egymástól a két jogág: a

„gyűlöletbeszéd” kifejezés egy diszkriminatív diskurzust takar, a vélemény oly módon történő kinyilvánítását, amelynek kellően szélsőségesek ahhoz, hogy mások emberi méltóságát sértse. A sérelemdíj ebben a körben is alkalmas lehet az elégtétel kifejezésére, úgy, ahogyan a becsületsértésnél vagyoni szankcióként alkalmazza azt a polgári jog.

Amíg az előbbieken csak a támadó véleménynyilvánításokról volt szó, addig a büntetőjog az erőszak fizikai formájára is reagál (például a vallásos személyek elleni erőszakos támadások, a templomok rongálása, uszítás), amelyek még egy jogsértő diskurzusnál is szélsőségesebbek, és olyan erőszakos magatartáson alapulnak, ahol már nem a polgári jog végső fegyvereit kell alkalmazni, hanem a jogrendszer *szankciós zárkövét*, a büntetőjogi fellépést.

A vallási alapú gyűlöletbeszéd szankcionálásával nem a szabad vallásgyakorlathoz fűződő alkotmányos jogot kell védeni, hanem az emberi méltóság mint általános személyiségi jogból leválasztott szeletet, a vallási önazonosság személyiségi jogi tényét. Mivel a hívők egyrészt eltérően gondolkozhatnak a vallásukat érintő kérdésekről, másrészt eltérő módon élhetik meg a vallásukat ezért nem hagyatkozhatunk pusztán a vallási érzékenység mércéjére. A jog a hívők szubjektív érzékenysége helyett a vallásos meggyőződés kitüntetett jellegére való tekintettel plusz figyelmet, körültekintést vár el a véleménynyilvánítótól.

A személyiségi jogok területe több szempontból is sajátosnak mondható. Az egyik sajátos jegy az, hogy milyen hatások érik. A személyiségi jogok jellege miatt természetesen kiemelkedik az alapjogi dogmatika, de éppen a jelen dolgozatban részletesen vizsgált jogpolitikai környezet mutatja azt, hogy a jogalkotótól is erőteljes hatások érik. A jogalkotói cél világos, ugyanakkor megjegyzendő az is, hogy nem lehet a Ptk.-t a végletekig módosítani, csiszolgatni. A gyűlöletbeszéd korlátozásához olyan keretre van szükség, amely összeegyeztethető a személyiségi jogok dogmatikájával, de kiállja egyúttal az alapjogi mérce próbáját is, és alkalmas arra, hogy a bírói gyakorlat a jogfejlesztő értelmezés segítségével a rendelkezések tartalmát a mindennapi joggyakorlathoz tudja igazítani.

Irodalomjegyzék

Magyar nyelvű szakirodalom:

1. BARZÓ T. (2014): A személyiségi jogok. In: BARZÓ Tímea – BÍRÓ György – JUHÁSZ Ágnes – LENKOVICS Barnabás – PUSZTAHELYI Réka: Új magyar polgári jog. Általános tanok és személyek joga. I. kötet. Miskolc, Novotni Kiadó
2. BENSEDRINE-THABET L. (2016): Szólásszabadság és blaszfémia eltérő kultúráinkban, In Medias Res 2016/1. szám, 75–78. (Fordította: Ipso Jure Fordítóiroda)
3. BÉRES N. (2023): Strasbourgi tükrök: az online gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában. In: NAGY Zoltán szerk.: Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 73–97.
4. BOYTHA Gy. (2008): A gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálásának alapjogi keretei, Polgári Jogi Kodifikáció 2008/1. szám, 10–20.
5. CSINK L. – CSINK L. (2024): A vallási érzékenységet sértő karikatúrák megítélése, In Medias Res 2024/1. szám, 5–21., DOI: 10.59851/imr.13.1.1
6. FÉZER T. (2014): Személyiségi jogok. In: OSZTOVITS András szerk.: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet. Budapest, Opten Kiadó, 254–255.
7. GÁRDOS-OROSZ F. – ZAKARIÁS K. szerk. (2021): Az Alkotmánybírósági gyakorlat: Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020. 2. kötet. Centre for Social Sciences. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
8. GÁRDOS-OROSZ F. (2013): Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd szabályozásról, Fundamentum 17 (4), 21–37.
9. HANÁK A. (2009): Szent szólásszabadság, Fundamentum 2009/4. szám, 49–68.
10. JENEI Z. (2024): Közösséghez tartozás a gyűlöletbeszéd árnyékában, egy karikatúra értelmezése, Miskolci Jogtudó 2024/1. szám, 90–102.
11. JUHÁSZ Á. (2023): A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban. In: NAGY Zoltán szerk.: Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az

online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 229–272.

12. KAHN, R. A. (2014): Sértő szimbólumok és a gyűlöletbeszéd szabályozása - hol legyen a határ?, In Medias Res, 2014/2. szám, 235-253.

13. KOLTAY A. (2018): Blaszfémia és vallásgyalázás a magyar jogrendszerben. In: Budapest-Jelentés a keresztényüldözésről 2018. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 189–199.

14. KOLTAY A. (2016): Adalékok a blaszfémia szólásszabadság-jogi megítéléséhez, In Medias Res 2016/1. szám, 92–99.

15. KOLTAY A. (2015): Visszatérés a blaszfémiához – a Charlie Hebdo-gyilkosságok után, Jogtudományi Közlöny 2015/12. szám, 580–592.

16. KOLTAY A. (2013): A gyűlöletbeszéd korlátozása a magyar jogrendszerben: A büntetőjogi, polgári jogi és médiaszabályozási normák alkotmányos értelmezése és gyakorlati alkalmazásuk elemzése, európai kitekintéssel. In: A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon: Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel. Budapest, Wolters Kluwer, 1–123.

17. KOVÁCS H. (2021): A vallási közösségek méltóságának sérelme az Alkotmánybíróság értékelésében személyiségi jogi jogterületen, In Medias Res 2021/2. szám, 331–359.

18. LUKÁCSI P. (2021): Személyiségi jogok. In: CSEHI Zoltán – BODZÁSI Balázs – TÖKEY Balázs szerk.: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 129–130.

19. PÁKOZDI K. (2014): Személyiségi jogok – a jóhírnévhez és a becsülethez való jog, Jogi Fórum, elérhető: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pakozdi_katalin_szemelyisegi_jogok_johirnev_becsulet\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pakozdi_katalin_szemelyisegi_jogok_johirnev_becsulet[jogi_forum].pdf) (a letöltés ideje: 2024.09.01.)

20. PÁSZTÉLYI E. (2014): A személyiségi jogok védelme, Jogi Fórum, elérhető: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pasztelyi_emese_a_szemelyisegi_jogok_vedelme_regi_es_uj_ptk\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/pasztelyi_emese_a_szemelyisegi_jogok_vedelme_regi_es_uj_ptk[jogi_forum].pdf) (a letöltés ideje: 2024.09.01.)

21. PETRIK F. (2004): A személyiségi jogok az új Polgári törvénykönyvben, Magyar Jog 2004/5. szám, 257–271.

22. PONGRÁCZ D. (2014): Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozás jelene és jövője, *Diskurzus* 4 (2), 40–51.
23. PRIBULA L. (2023): Személyiségvédelem. In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Budapest, ORAC Kiadó; ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1–15.
24. SCHANDA B. – KRÚDY D. (2023): A vallási identitás, mint az emberi méltóság alapja, *Iustum Aequum Salutare* 2023/4. szám, 87–103.
25. SCHANDA B. (2021): A vallás és a vallási tisztelet tárgyának védelme a magyar jogban, *Kánonjog* XXIII. évf., 115–122.
26. SCHANDA B. (2016): Blaszfémia – a szólásszabadság határa?, In *Medias Res* 2016/1. szám, 79–84.
27. SZILÁGYI E. (2017): Nem tréfadolog - Karikatúra-ügyek a strasbourgi mérlegen. *MTA Law Working Papers* 4 (10), 1–10.
28. TÖRÖK B. (2016): Szólásszabadság és blaszfémia: A jogi megközelítés megkerülhetetlen összetettségéről, In *Medias Res* 2016/1. szám, 85–91.
29. TÖKEY B. (2021): Váratlan (?) fordulat a kollektív defamációs ügyek kúriai gyakorlatában. In: *Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica* (11) 3., 441–449.
30. TRÓCSÁNYI L. (2016): A véleménynyilvánításszabadsága és a blaszfémia, In *Medias Res* 2016/1. szám, 70–74.
31. ZAKARIÁS K. (2019): Az emberi méltósághoz való alapjog: Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlat tükrében. Budapest, Pázmány Press

Angol nyelvű források:

1. EDGE, P. W. (2018): Oppositional religious speech: understanding hate preaching, *Ecclesiastical Law Journal* 20(3), 278–289.
2. MONTSERRAT, G. A. (2023): Freedom of Religious Expression, Hate Speech, and Discrimination Based on Sexual Orientation and Gender Identity, *BYULAW, INTERNATIONAL CENTER FOR LAW AND RELIGIOUS STUDIES*, elérhető:

<https://talkabout.iclrs.org/2023/11/29/religious-expression-hate-speech-discrimination/>

(a letöltés ideje: 2024.11.02.)

3. PSAILA, E. – ADAMIS-CSÁSZÁR, K. – VERBARI, M. – LEIGH, V. – DALLA, P. V. (2015): The European legal framework on hatespeech, blasphemy and its interaction with freedom of expression, DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES OF THE UNION, POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, elérhető:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536460/IPOL_STU\(2015\)536460_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536460/IPOL_STU(2015)536460_EN.pdf) (a letöltés ideje: 2024.11.10.)

Jogszabályok és törvényjavaslatok:

Magyarország Alaptörvénye

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (hatályon kívül)

T/9929. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításáról (2013)

T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről (2012)

T/6219. számú törvényjavaslat az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról (2008)

T/3719. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról (2007)

Nemzetközi jogforrások és külföldi joganyagok:

Az Európai Unió Alapjogi Chartája

Emberi Jogok Európai Egyezménye

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (97) 20. számú ajánlása a „gyűlöletbeszédre”

Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse (francia sajtótörvény)

Bürgerliches Gesetzbuch – BGB (online) elérhető: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (a megtekintés ideje: 2024.11.01.)

BVerfGE 93, 266 (1994) – „Soldaten sind Mörder”, elérhető: <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv093266.html> (a megtekintés ideje: 2024.10.01.)

Bírói döntések:

Kúria Pfv.21047/2021/6. számú határozata

Kúria Pfv.IV.21.163/2018/4. számú határozata

Kúria Pfv.IV.20.168/2016/5. számú határozata

Kúria Pfv.IV.20.636/2016/4. számú határozata

Kúria Pfv.IV.20.840/2015/7. számú határozata

Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.20.276/2022/4. számú határozata

Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.151/2017/3/II. számú határozata

Fővárosi Törvényszék P.25027/2014/15. számú határozata

Alkotmánybírósági határozatok:

3488/2022. (XII.20.) AB határozat

7/2021. (II.19.) AB határozat

6/2021. (II.19.) AB határozat

13/2014. (IV.18.) AB határozat

7/2014. (III.7.) AB határozat

96/2008. (VII.3.) AB határozat

4/1993. (II.12.) AB határozat

30/1992. (V.26.) AB határozat

64/1991. (XII.17.) AB határozat

8/1990. (IV.23.) AB határozat

3109/2014. (IV.17.) AB végzés

EJEB döntések:

Az EJEB-nek az Belkacem kontra Belgium ügyben hozott ítélete (34367/14, 2017)

Az EJEB-nek az Giniewski kontra Franciaország ügyben hozott ítélete (64016/00, 2006)

Az EJEB-nek az I. A. kontra Törökország ügyben hozott ítélete (42571/98, 2005)

Az EJEB-nek az Otto-Preminger-Institut kontra Ausztria ügyben hozott ítélete (13470/87, 1994)

Egyéb hivatkozások:

<https://www.un.org/en/hate-speech/understanding-hate-speech/what-is-hate-speech>

<https://hatter.hu/jogsegely/reszletes-jogi-informaciok/gyuloletbeszed>

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/b-F1794/blaszfemia-F190B/>

<https://www.article19.org/resources/un-joint-statement-on-countering-religious-hate/>

<https://www.un.org/en/hate-speech/understanding-hate-speech/hate-speech-versus-freedom-of-speech>

<https://www.article19.org/resources/un-joint-statement-on-countering-religious-hate/>

<https://swarb.co.uk/otto-preminger-institut-v-austria-echr-20-sep-1994/>

<https://futurefreespeech.org/belkacem-v-belgium/>